

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE

**SOCIĀLĀ PEDAGOGA DARBĪBA PALĪDZĪBAS SNIEGŠANĀ
DAUGAVPILS 16. VIDUSSKOLĀ ĀRZEMĒS ESOŠU VECĀKU
BĒRNIEM**

DIPLOMDARBS

Autore: **Aļona Nalivaiko**

Stud. apl. SocP040072

Darba vadītāja: lektore, Mg. izgl. zin. Anita Berķe

RĪGA 2009

ANOTĀCIJA

Aļonas Nalivaiko diplomdarbs “Sociālā pedagoga darbība palīdzības sniegšanā Daugavpils 16.vidusskolā ārzemēs esošu vecāku bērniem” sastāv no ievada, trīs nodaļām, nobeiguma, izmantoto avotu saraksta un pielikumiem.

Diplomdarba ievadā tiek pamatota izvēlētais tēmas aktualitāte, darba mērķis, uzdevumi, izmantotās metodes un pētījuma bāze.

Diplomdarba pirmajā nodaļā tiek aprakstīta ģimenes loma bērna attīstībā, ģimenes raksturojums, bērna audzināšanas īpatnības ģimenē, vecāku loma skolas vecuma bērna attīstībā un izskatīta vecāku atbildība.

Diplomdarba otrajā nodaļā tiek izzinātas sociālā pedagoga darbības iespējas ar bērniem, kuru vecāki ir ārzemēs.

Diplomdarba trešajā nodaļā tiek novērtēta situācija Daugavpils 16.vidusskolā, izstrādāta programma problēmu mazināšanai un izklāstīta tās aprobācija.

Nobeigumā ietverti secinājumi, kas radušies darba gaitā.

Pielikumā pievienotas anketas klases audzinātājiem, bērniem, viņu vecākiem un personām, kam uzticēti bērni.

Atslēgvārdi: vecāku prombūtne, ārzemes, bērnu problēmas, sociālais pedagogs, ģimene.

ANNOTATION

Alona Nalivaiko the diploma paper “The Action of Social Pedagogue in Rendering Assistance for Children from Daugavpils Secondary School Nr.16 whose Parents are Abroad” consists of introduction, three chapters, conclusion, literature references and appendices.

In the introduction of the diploma paper the topicality of the chosen theme, the aim of the paper, objectives, used methods and basis of the research are justified.

In the first chapter of the diploma paper the role of the family in child’s development, characterization of family, peculiarities of child’s upbringing in family, the role of the parents in the development of school-age child are described, and considered the responsibility of parents.

In the second chapter of the paper the possibilities of action of social pedagogue with children whose parents are abroad are inquired.

In the third chapter of the paper the situation in Daugavpils Secondary school Nr.16 is estimated, program is worked out for lessen problems and stated its approbation.

In the conclusion there are conclusions included which arouse during the research.

In the appendices there are questionnaires for class educators, children, their parents, and persons who are responsible for children.

Key words: absence of parents, foreign countries, children’s problems, social pedagogue, and family.

SATURS

Ivads.....	5
1. Ģimenes loma bērna attīstībā	8
1.1. Ģimenes raksturojums	8
1.2. Bērna audzināšana ģimenē	15
1.4. Bērna attīstības raksturojums.....	20
1.5. Vecāku atbildība	21
2. Sociāla pedagoga darbības iespējas ar bērniem, kuru vecāki ir ārzemēs.....	24
3. Sociālā pedagoga darbība palīdzības sniegšanā 16. vidusskolā ārzemēs esošu vecāku bērniem, programmas izstrāde, aprobācija un rezultātu analīze.....	33
3.1. Situācijas analīze Daugavpils 16.vidusskolā.....	33
3.2. Programma problēmu mazināšanai	46
3.3. Programmas aprobācija	48
Nobeigums.....	55
Literatūras saraksts	57
Pielikumi	58
1.pielikums.Klases audzinātāju aptaujas anketa	59
2.pielikums. Skolēnu, kuru vecāki strādā ārzemēs, aptaujas anketa	60
3.pielikums. Jautājumi personām, kurām vecāki ir uzticējuši bērnus savas prombūtnes laikā	61
4.pielikums. Aptaujas anketa	62
5.pielikums. Kas jāzina vecākiem, kuri dodas darbā uz ārvalstīm un atstāj bērnus Latvijā (buklets).....	63

IEVADS

Paši dārgākie un mīļākie cilvēki bērnam ir viņa vecāki. Vajadzība pēc vecāku mīlestības ir ne tikai visspēcīgākā, bet arī visilgstošākā vajadzība. Neapšaubāmi, bērniem labākā vieta ir mīloša ģimene. Ģimene ir bērna pirmā sabiedrība un primārās socializācijas institūts.

Latvijā ir aktuāla problēma - vecāku aizbraukšanā uz ārzemēm. Bērni paliek Latvijā, kamēr vecāki vai viens no vecākiem aizbrauc peļņā uz ārzemēm. Kas tad parūpēsies par viņiem vecāku prombūtnes laikā? Ir gadījumi kad bērni Latvijā paliek pie viena no vecākiem, ja otrs ir devies peļņā, visbiežāk – pie vecvecākiem, radniekiem arī pie draugiem. Ir gadījumi, kad palicēja vienīgais pieskatītājs ikdienā ir māsa vai brālis, bet vidusskolēni vispār bieži dzīvo vieni.

Visbiežāk vecāki bērnu atstāj uzticamam cilvēkam mutiski vienojoties. Taču bērns ir tiesiski neaizsargāts. Iespējams, vecāki neiedomājas, ka labāk to visu notariāli apstiprināt. Pilnvaru var rakstīt dažādiem laika periodiem un paredzēt dažādu bērna interešu pārstāvniecību, piemēram, iespēju saņemt pasi vai iestāties skolā u. tml.

Vecāku aizbraukšanu izskaidro liels bezdarbs Latvijā. Iedomājieties šodienas tik populāro ģimenes modeli, kad vecāki vienlaikus strādā vairākos darbos. Vecāki ārzemēs ir aizņemti ar naudas pelnīšanu, ar savu darbu, bet viens no viņu galvenajiem pienākumiem ir būt par vecākiem –nodrošināt ne tikai materiālās, bet galvenokārt bērna emocionālās vajadzības. Vecāki negrib investēt attiecībās, jo attiecībās ar bērnu ir jāiegulda ļoti daudz laika, kura viņiem nav. Bērni nevar par savām lietām un problēmām izrunāties ar vecākiem. Ilgā prombūtne līdzinās īpašam dzīves stilam, nevis pagaidu situācijai. Tādēļ bērnam var zust ticība, ka jekad tā pa īstam būs iespējams dzīvot kopā ar vecākiem.

Situācija ir ļoti nopietna, bet nosodīt vecākus, kuri devušies uz ārzemēm pelnīt naudu, mēs nevaram, jo viņus var saprast. Latvijā ir liels bezdarbs un ja ir darbs tad ar zemu atalgojumu. Ģimene cenšas izdzīvot braucot uz ārzemēm, vienīgi no tā ļoti cieš bērni, bērniem pasliktinās atzīmes skolā, rodas uzvedības traucējumi u.c.

Galvenais audzināšanas institūts ir ģimene. Ģimene bija, ir un būs pats svarīgākais audzināšanas, bērna personības socializācijas institūts, jo tā ir sabiedrības pamatšūniņa, dabiska vide, kurā attīstās jaunais cilvēks un kura ļoti spēcīgi ietekmē bērnu.

Audzināšanas viena no nozīmīgākajām funkcijām vienmēr bijusi audzināt kultūrālu cilvēku, kurš, apguvis kultūras pieredzi, var to saglabāt, attīstīt un nodot nākamajām paaudzēm.

Audzināšanas principi izsaka objektīvo nepieciešamību un veido pamatu audzināšanas stratēģijai. Audzināšanas pamatprincipi ir: mērķtiecība, balstīšanās uz pozitīvo cilvēkā, vārdiskās un praktiskās darbības vienotība.

Sociālo pedagogu darbs gan Daugavpilī, gan visā Latvijā parāda, ka bērnu problēmas, kuru vecāki atrodas ārzemēs, kļūst arvien aktuālākas.

Par vienu no vissvarīgākajiem un tajā pašā laikā grūtākajiem virzieniem sociālā pedagoga profesionālajā darbībā ir sociāli-pedagoģiskais darbs ar bērniem, kurus tā vai citādi vienmēr izdala patstāvīgā kategorijā, bet sauc pie tam vairākos veidos: grūtie, grūti audzināmie, pedagoģiski ielaistie, problemātiskie, bērni ar devianto uzvedību, riska grupas bērni u.c.

Dažādi nosaukumi atspoguļo dažādus viedokļus par šo bērnu kategoriju, kas darbā ar viņiem, savukārt, nosaka atšķirīgas pieejas. Par vienu no izplatītākajiem un pie tam nenoteiktākajiem starp dotās kategorijas nosaukumiem ir riska grupas bērnu jēdziens.

Vārds “risks” nozīmē iespēju, lielu varbūtību, kā likums kaut ko negatīvu, nevēlamu, kas var notikt vai nenotikt. Tāpēc, kad runā par riska grupas bērniem, ar to tiek domāts, ka viņi atrodas dažu nevēlamu faktoru iedarbībā, kas var nostrādāt vai arī nenostādāt.

Tēmas problēma pastāvīgi tiek atspoguļota masu medijos. Sociālo pedagogu darbs gan Daugavpilī, gan visā Latvijā parāda, ka bērnu problēmas, kuru vecāki atrodas ārzemēs, kļūst aktuālākas. Katru mēnesi sociālais pedagogs nodod ziņas par tiem bērniem, kuru vecāki atrodas ārzemēs, bērnu tiesību aizsardzības inspektoram.

Vecāku prombūtnes laikā ģimene nevar nodrošināt bērnam atbilstošu sociālizāciju un audzināšanu, ir nepieciešama skolas kolektīva palīdzība un atbalsts. Darba koordinators ir sociālais pedagogs.

Sociālais pedagogs, kurš tieši strādā ar bērniem, var palīdzēt stiprināt ģimenes saites. Organizējot skolā kopējo darbu ar ģimeni, klases audzinātājiem, viņš cenšas nonākt pie mērķa – nodrošināt optimālu katra bērna kā personības attīstību.

Darba izpētes gaitā tika izstrādāta programma problēmu mazināšanai bērniem, kuru vecāki atrodas ārzemēs, kā arī tika noteikta katra komandas locekļa loma.

Autore veica pētījumu ar Daugavpils 16.vidusskolas skolēniem, klases audzinātājiem un personām, kurām vecāki ir uzticējuši bērnus savas prombūtnes laikā. Lai noskaidrotu cik daudz ir bērnu, kuru vecāki ir ārzemēs, kādas ir viņu problēmas.

Darba mērķis: analizēt ģimenes lomu bērna attīstībā un riskus, kuri veidojas vecākiem esot prombūtnē ārzemēs 16.vidusskolā, un izstrādāt programmu problēmu mazināšanai.

Darba uzdevumi:

1. Analizēt ģimenes lomu bērnu attīstībā.
2. Analizēt sociālā pedagoga darbības iespējas ar bērniem, kuru vecāki ir prombūtnē ārzemēs.
3. Pētīt un analizēt, kā bērnus ietekmē vecāku prombūtnē ārzemēs.

Pētījuma bāze: Daugavpils 16.vidusskola.

Darbā izmantotās metodes:

- literatūras analīze;
- statistikas analīze;
- anketēšana;
- novērošana;
- konsultēšana;
- pedagoģiskā izmēģinājumu darbība.

Darba struktūra: saturs, ievads, trīs nodaļas, nobeigums, 5 pielikumi.

1. ĢIMENES LOMA BĒRNA ATTĪSTĪBĀ

1.1. Ģimenes raksturojums

Ģimene ir katras valsts pamats. Ģimene ir divu cilvēku savienība, kas veidota uz savstarpējas mīlestības un cieņas pamatiem, kurā tiek radīta sapratnes un atbalsta atmosfēra bērniem (drošības izjūta).

Ģimenes loma sabiedrībā ir nesalīdzināma pēc sava spēka ne ar kādu citu sociālo institūtu, tā kā tieši ģimenē veidojas un attīstās cilvēka personība, notiek sociālo lomu apgūšana, kas nepieciešams nesāpīgai bērna adaptācijai sabiedrībā. Ģimene ir pirmais audzināšanas institūts, saikni ar kuru cilvēks sajūt visas savas dzīves laikā.

Tieši ģimenē tiek likti cilvēka tikumības pamati, veidojas uzvedības normas, atveras iekšējā pasaule un personības individuālās īpašības. Ģimene sekmē ne tikai personības izveidi, bet arī cilvēka pašapliecināšanos, stimulē viņa sociālo, radošo aktivitāti, atver individualitāti.

Eksistē vairākas ģimenes definīcijas.

Ģimene – uz laulības vai asinsradniecības pamatota maza sociālā grupa, kuras locekļus apvieno kopēja dzīvošana un saimniecība, emocionālā saite un savstarpējie pienākumi attiecībā vienam pret otru.

Par ģimeni sauc sociālo institūtu, ko raksturo stabila savstarpējo attiecību starp cilvēkiem forma, kuras ietvaros īstenojas cilvēku dzīves pamatdaļa: seksuālās attiecības, bērnu dzimšana un sākotnējā socializācija, nozīmīga ikdienas aprūpes daļa, izglītības un medicīnas apkalpes utt.

Ģimene – svarīgākais socializācijas institūts, tā kā tā ir cilvēka eksistences un attīstības vide no dzimšanas līdz nāvei.

Ģimene – savstarpēji saistītu procesu sarežģīta sistēma. Ģimenes iekšējās savstarpējās attiecības – viena no šīs sistēmas sastāvdaļām, kam arī ir sarežģīta struktūra.

Viena vecāka ģimenē:

- bērns mācās ar visu tikt galā pats;
- vienīgais no vecākiem aizņemts ar darbu un sadzīves nodrošināšanu;
- bērns neiemācās ģimenes attiecības, saskarsmi, sadzīvošanu, bet gan neveselīgu dzīvesveidu, viņš saņem mātes (retāk tēva) uzmanību tikai īpašā negatīvā gadījumā;
- ja tēva nav, māte uzņemas abu funkcijas (vismaz par 90%); arī bērns pārņem tēva funkcijas (vismaz par 10%). (19, 17)

Bieži šķiet, ka Latvijas sabiedrībā ģimene, īpaši no valdošo aprindu puses, vispār netiek uzskatīta par vērtību. Daudziem vadošiem darbiniekiem, ierēdņiem nav dziļas izpratnes

par ģimenes nozīmi demokrātiskas sabiedrības izveidē. Šai ziņā nesen Latvijā nodibinātā Bērnu un ģimenes lietu ministrija, kuru vada A.Baštiks, vieš gaišas cerības šajā jomā. Nepietiek arī speciālistu, kuri varētu kvalificēti strādāt ar ģimeni. Daudziem jēdziens „ģimene” vēl joprojām un pārāk bieži asociējas ar 19. gadsimta pilsoniskās ģimenes priekšstatiem: uzticīgi gādīgs tēvs, kurš ģimeni reprezentē „uz āru”, mīloša māte, kura ģimeni satur emocionāli, un labi audzināti un paēdināti, paklausīgi bērni. Reālā dzīve ļoti atšķiras no šiem priekšstatiem, un ģimenes portrets atbilst pilnīgi citiem sociāli psiholoģiskiem nosacījumiem. Daudzos pētījumos atzīmētas un uztvertas ģimenes krīzes tendences, kuru konkrētās izpausmes gan katrs autors redz atšķirīgi:

- sociālo priekšstatu par ģimeni pārkārtošanās,
- „pagaidu dzīves” izjūta sakarā ar sabiedriski ekonomiskās formācijas nomainīšanos,
- vērtību dezintegrācija, deformācija, nenoteiktība, īpaši attiecībā uz ģimeni kā vērtību,
- ģimenes (īpaši daudz bērnu) sociāli psiholoģiskā statusa izmaiņas,
- plašsaziņas līdzekļu (īpaši TV) piedāvāto vai uzspiesto individuālisma, savstarpējas partneru ekspluatācijas, dzīves bezjēdzīguma, cietsirdības un misticisma modeļu izraisītās sekas,
- ikdienas saskarsmes un sadzīves situāciju (īpaši neadekvātu) ietekmētas ģimenes uzvedības transformācijas: vecāku bezatbildība, atteikšanās no bērniem, pusaudžu atriebīga cietsirdība utt. (7, 7)

Krīzes ietekmē bērnam ir problēmas sadzīvot ar apkārtējo vidi, pašam to neapzinoties. Psihologi secina, kā tādejādi rodas atsvešinātība no vecākiem. Ja šajā laikā vecāki šķiras un izveidojas ģimene, tad varam secināt, ka atsvešinātība vēl vairāk pastiprinās. (16, 31)

Ģimene ir sistēma, kas izveidojusies uz laulības vai radniecības pamata. Ģimenes locekļi šajā sistēmā ir kā elementi, kur katram ģimenes loceklim ir sava loma. Sociālā darba teorētiķi izšķir divus ģimeņu sistēmu veidus:

1. Labvēlīgas un veselīgas ģimenes jeb funkcionālās ģimenes.
2. Nelabvēlīgas un neveselīgas jeb disfunkcionālas ģimenes.

Funkcionāla ģimene ir elastīga, ar atklātām brīvām savstarpējām attiecībām, ar iespējamām lomu maiņām, skaidri formulētiem ģimenes likumiem. Veselīga ģimene ir vieta, kur izpaužas tuvība un mīlestība. Mēs izjūta, kas valda ģimenē, nenorobežo laulātos no ārējās pasaules, tajā brīvi tiek uzņemti draugi un kaimiņi. Harmoniskā ģimenē dzīvesbiedri uztver viens otru bez aizspriedumiem, taču tajā pašā laikā cenšas nostiprināt otra labākās iezīmes,

priecājas par otra panākumiem, kā arī labvēlīgi un iecietīgi izturas gan pret viņa trūkumiem, gan nepilnībām. Viens no galvenajiem komponentiem labi funkcionējošā ģimenes struktūrā ir vecāku solidaritāte attiecībās ar bērniem. Vecāki veido it kā ģimenes mugurkaulu, kas nodrošina bērniem drošības izjūtu. Ģimene balstās nevis uz vecāku varas dominēšanu pār bērniem, bet gan uz to, ka vecāku vara nodrošina bērnu drošību.

Disfunkcionālajās ģimenēs valda zema pašpaļāvība ģimenes locekļu vidū, ģimene nenodrošina personības augšanu katram tās loceklim, reti ir arī laulāto savstarpējie kontakti, biežāk vērojama noslēgtība. Problēmas eksistēšana tiek noliegta, jūtams intimitātes trūkums. Individuālā identitāte tiek upurēta ģimenes identitātei, individuālās vajadzības – ģimenes vajadzībām. Humors, optimisms un dzīvesprieks ir reta parādība disfunkcionālā ģimenē.

A.Makarenko raksta, ka daudzās ģimenēs nav viss kārtībā. Retos gadījumos rodas katastrofa, dažkārt rodas atklātas domstarpības, bet vēl biežāk noris slēpts konflikts – vecāki ne tikai nenojauš to, bet vēl nepamana pirmās šī konflikta pazīmes. Atzīme „galvenais konflikts” – laika trūkums ģimenē. (11, 4)

Bērna uzvedību lielā mērā ietekmē ģimenes apstākļi, problēmas ģimenē. Jāņem vērā arī to, ka cilvēks savā dzīvē atkārtoti dzīves moduli, kuru ir apguvis, augot ģimenē.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.panta pirmā daļa nosaka, ka ģimene ir dabiska bērna attīstības un augšanas vide, un katram bērnam ir neatņemamas tiesības uzaugt ģimenē. Valsts un valdība atbalsta ģimeni un sniedz tai atbalstu. (4)

Personības deformācija ģimenes ietekmē, tās psiholoģiskās nenoturības ietekmē sākas agrā bērnībā. Tieši šajā stadijā nelabvēlīgo, dažreiz nejaušo, bieži it kā mazsvarīgo faktoru ietekmē rodas kaitīgās tālākai attīstībai vērtību nostādnes. Atšķirībā no sabiedriskās ģimenes audzināšana balstās uz mīlestības un savstarpējās cieņas jūtām. Tieši tās nosaka ģimenes tikumisko atmosfēru, tās locekļu savstarpējās attiecības, pavadot cilvēku no dzimšanas līdz briedumam. Tā ir jābūt. Bet diemžēl ir arī izņēmumi. Ja ģimenē nav jūtu harmonijas, ja nav radīta tikumiska atmosfēra, ja pieaugušie ir pakļauti zemiskām tieksmēm, tad personības attīstība ir apgrūtināta, ģimenes audzināšana no pozitīva kļūst par negatīvu personības izveides faktoru.

Izstrādājot sociālās iejaukšanās krīzes situācijā stratēģiju, lietderīgi ņemt vērā, ka par iemeslu anomālai vecāku uzvedībai ir sociālo un patoloģisko faktoru komplekss. Bet lai kādi nebūtu vecāku uzvedības iemesli, bērna nošķiršana no ģimenes – smaga papildus trauma kā viņam, tā arī vecākiem. Pie vairāk aktuālām mūsdienu ģimenes problēmām pieskaita: pieaugušo un bērnu attiecību tipa izmaiņas – bieži tās ir formālas, jaunas ģimenes grūtības, vecāko pieaugošais satraukums par saviem bērniem, par viņu veselību, sekmēm, nākotni. Daudzi pieaugušie nevar iemācīt bērniem dzīvot sabiedrībā: viņi paši ir dezorganizēti. Uz

ģimenes konfliktu fona visai bieži ir skandāli, šķiršanās. Zinātnieki, kas pēta ģimenes fenomenu, esošo situāciju raksturo kā kritisku. Mūs no darba ar ģimeni, ģimenes attiecību dažādos nelabvēlīgo ģimeņu tipu ietekmes uz bērnu audzināšanas viedokļa interesē šī krīzes stāvokļa sekas, pie kurām pilnīgi pamatoti attiecina sekojošas parādības: 1) pastiprinātu sabiedrības noslāņošanos kā pārejas uz tirgus attiecībām rezultātu, maznodrošināto ģimeņu dzīves līmeņa strauju pasliktināšanos; 2) ēnu tirgus attiecību attīstību pusaudžu un jauniešu vidū, jaunatnes reketu, noziegumu pret īpašumu pieaugumu; 3) bezuzraudzības paplašināšanos un pamestības kā sociālās parādības rašanos; 4) pusaudžu noziedzības pieaugumu, bērnu un jauniešu iesaistīšanu pieaugušo noziedzīgajos grupējumos; 5) jaunatnes piesaistīšanu narkotikām un toksikomānijai; 6) pusaudžu un jauniešu prostitūcijas izplatību; 7) pusaudžu un jauniešu pašnāvību skaita pieaugumu; 8) vecāku un pedagogu autoritātes zudumu, konfliktu skolā un ģimenē saasināšanos. Tas, protams, nav pilns apstākļu saraksts, kas padara sociāli pedagoģisko palīdzību ģimenei par aktuālu. Šobrīd ģimene pārdzīvo būtisku izmaiņu periodu.

Ģimene ir unikāla citu sociālo grupu vidū, kuru locekļi mēs visi esam. Unikāla vispirms ar to, ka esam šajā grupā pievilcīgi, vismaz tā tam vajadzētu būt, un dārgi, nozīmīgi visās savas individualitātes izpausmēs. Darbavietā mūs pieprasa parciāli (pa daļām), prasot profesionālu kompetenci, bet partijā vai frakcijā – pārliecību par programmas pareizību vai prasmi aizstāvēt tās mērķi sociālajās aktivitātes utt., turpretī ģimene ir pretstats šiem atsevišķajiem „pieprasījumiem” no sabiedrības puses. Ģimene ir vispusīgi informēta (tā būtu vēlams) par katra savas saimes locekļa apzinātām un neapzinātām vēlmēm un iespējām, patīkamajām un ne visai patīkamajām izpausmēm. Tikai ģimenei ir zināmas mūsu pieķeršanās, mazas un varbūt smieklīgas vājības, mīļi un ne visai mīļi sīkumi, kas daudzējāda ziņā veido kopdzīves emocionālo fonu. Sociāli psiholoģiskajos pētījumos labi apzinātas un pietiekami aprakstītas ir šādas sešas ģimenes, ka īpašas (unikālas) sociālās grupas īpašības:

1. Noslēgtība (norobežotība), relatīva, protams, un tikai likteņnesoši (dzimšana, nāve, kāzas, šķiršanās) un traģiski, dramatiski notikumi (vardarbība, saslimšana) atver vai maina ģimenes robežas (vērtus). Norobežotība arī ir ģimenes intimitātes, varbūt arī spēka garants, jo nevar dzīvot caurvējā.
2. Mazskaitlīgums. Ģimenei ir specifisks, viegli kontrolējams sastāvs, jo ģimenes locekļu nevar būt daudz vairāk par 10 cilvēkiem, pat, ja 3 – 4 paaudzes draudzīgi sadzīvo. Parasti gan 4 – 5 cilvēki. Mazskaitlīgums neizslēdz daudzveidīgumu pēc vecuma, nodarbošanās, dzimuma utt.

3. Kontrolējamība, jo ģimene ir pakļauta 3 – 4 paaudžu sociālajām normām, īpaši paplašinātās un saliktās ģimenēs. Kontrolējamības pakāpe ir atkarīga no paaudžu sakaru stipruma, ciešuma.
4. Vēsturiskums, jo salīdzinājumā ar jebkuru citu sociālo grupu ģimenei ir ilgāka pastāvēšanas iespēja pagātnē un nākotnē, par ko liecina dzimtas koku, ģimenes ģenealoģijas pētījumi.
5. Polifunkcionālisms. Ģimenei raksturīgs nesalīdzināmi lielāks darbību, aktivitāšu skaits salīdzinājumā ar citām sociālajām grupām, jo tai jānodrošina izdzīvošana, dzīves darbība, attīstība un pilnīgošanās. Ģimenē attīstās arī emocionāli īpaši intīmas aktivitātes.
6. Savstarpēja atkarība attiecības ir saistīta ar aprūpes, atbildības nepieciešamību. Totālā atkarībā atrodas tie ģimenes locekļi, kuri ir vēl mazi, bezpalīdzīgi, slimi, veci utt., tātad tie, kuriem ģimene ir vienīgā un galvenā sociālā grupa. Totālās atkarības izpausmes ir atkarīgas no ģimenes kodola veidotāju, galveno materiālo nodrošinātāju, kā personību, īpašībām. Jo nepilnīgāki viņi ir kā personības, jo kompensējošāka attieksme izpaudīsies pret atkarīgajiem, piemēram, varaskāre, pavēlnieciskums, uzspiesta kontrole. (7, 20)

Pēdējos gados ģimenes kā īpašās sociālās grupas raksturojumos ieviesti daži papildinājumi:

- šīs grupas centrā ir dzīvesbiedru pāris, kura savstarpējās attiecības nozīmīgi ietekmē ģimenes locekļu mijiedarbību;
- dažādu paaudžu pārstāvju iekļautība grupas mijiedarbībā un daudz garāks tuvas savstarpējas pazīstamības laiks;
- ģimenes locekļu kā indivīdu un personību īpašā atvērtība un ievainojamība, ko nosaka ilgā (pastāvīgā) fiziskā un psiholoģiskā saistība (laikā un telpā);
- neobligāta kopdarbība (sabiedriskās darba dalīšanas nozīmē) kā ģimenes locekļu attiecību un mijiedarbības pamatne;
- konstatējami vairāki ģimenes mērķi, kuri mainās ģimenes attīstības procesā; arī ģimenes locekļu ievirzes un intereses var atšķirties;
- ģimenes attiecību savstarpēja saistība, daudzpusība un nozīmīgums;
- ģimenes saskarsmes unikalitāte, kas parādās komunikatīvajā, interaktīvajā un perceptīvajā aspektā.

Formāli šīs īpašības piemīt visām ģimenēm, tomēr reālajā dzīvē vērojama to izpausmju liela daudzveidība. Īpašību ārējās izpausmes noteiktu attiecību sistēmā var aprakstīt, izmantojot jēdzienu „funkcija” (latīņu v. *functio* – izpildīšana, izdarīšana).

Nepastāv vienots un pilnīgs ģimenes funkciju uzskaitījums.

Psiholoģiskā plānā tiek akcentētas šādas ģimenes funkcijas:

- bērna dzimšana un audzināšana;
- vecāku garīga pilnveidošanās;
- emocionālā atbalsta un psiholoģiskās aizsardzības funkcija;
- sociāli ekonomiska statusa sasniegšana;
- pašizpaušanās funkcija. (7, 20)

Ģimenei raksturīgo polifunkcionālismu konkrētāk var aprakstīt, apskatot šādas astoņas funkcijas:

1. Reproductīvā jeb prokreācijas funkcija, kuras būtība ir apmierināt cilvēka vajadzību pēc pēcnācējiem (vēlēšanos būt mātei, tēvam) un līdz ar to dzimtas turpinājuma vai cilvēces nepārtrauktības nodrošināšana.
2. Primāras sociālās kontroles jeb socializācijas funkcija. Ģimene, māte un tēvs veido bērna sabiedrību un līdz ar to ikdienas uzvedības paraugus, normas, standartus, arī dzimumuzvedības normas tiek apgūtas tādā vai citādā kvalitātē un kvantitātē tieši šajā primārajā sociālajā grupā.
3. Audzināšanas funkcija, kuras plašākā būtība ir cilvēces kultūras nepārtrauktības nodrošināšana, sadarbojoties vairākām paaudzēm. Produktīva un konstruktīva ģimenes audzināšana ir spēcīgs garants bērnu un citu ģimenes locekļu iekšējās pasaules veseluma, pilnvērtības apziņas, pozitīva pašvērtējuma nodrošināšanai. Ģimene var veicināt humānisma pavedienu nepārtrauktību cilvēku sabiedrībā, nacionālo īpatnību attīstību utt.
4. Sadzīves materiālās nodrošināšanas funkcijas saturā ietilpst fiziskās aprūpes un izdzīvošanas aspekti: mitekļa – mājas vai dzīvokļa – nodrošinājums, apģērbs, barība, higiēnas prasību ievērošana utt.
5. Rekreatīvā funkcija – atpūtas un relaksācijas iespējas, noteiktas kārtības, dzīves ritma un organizācijas nodrošināšana, ievērojot ģimenes locekļu individuālās īpatnības, lai atjaunotu fiziskos un garīgos spēkus.
6. Komunikatīvā (garīgās saskarsmes) funkcija, jo ģimenē apvienojas līdzīgi domājošie, jūtošie un darošie. Sevišķu rūpju objekts ir savstarpējo attiecību kultūra, to veidošana, uzturēšana, bagātināšana un izvairīšanās no konfliktiem, jo ģimenes strīdos uzvarētāju nav, visi rezultāti skar kopdzīvi. „Subjektivitātes svētki” – tas varētu būt augstākais sasniegums funkcijas optimizācijā.
7. Psihoterapeitiskā funkcija – sekmīga tad, ja dzīvesbiedri un visi ģimenes locekļi var palīdzēt cits citam nodrošināt garīgo veselību (emocionālo un intelektuālo

līdzsvarotību, augstu darbību pakāpi, gatavību veidot konstruktīvas attiecības ar citiem cilvēkiem un pārvarēt iespējamās grūtības). Garīgā veselība faktiski ir pastāvīgs mērķis un ideāls, ņemot vērā mūžam mainīgos dzīves apstākļus. Aizraušanās ar apdullināšanos – narkotikām, alkoholu, dažādiem surogātiem utt. - ir ne mazāk bīstama kā hroniska trauksme, depresija vai dusmu uzturēšana. Šai funkcijai ir vismaz divi aspekti: ārstējošais (atvieglojuma rašana) un iedvesmojošais (uz izmaiņām rosinošais).

8. Felicitoģiskā funkcija (*felicite* – no itāliešu valodas – laime) ir caurviju izjūta un aktivitāte, jo atkarīga no tā, kā tiek veiktas visas iepriekšējās funkcijas, un ģimene var justies laimīga vai vismaz apmierināta. (7, 21)

Neapšaubāmi, bērniem labākā dzimšanas vieta ir mīlošu laulāto ģimenē. Ģimene ir bērna pirmā sabiedrība un primārās socializācijas institūts. Tā ir cilvēciskuma, altruisma dzimšanas vieta. Vai tā būs, ir atkarīgs no tās ģimenes sociālās situācijas, kurā bērns piedzimst un dzīvo, attīstās visjūtīgākajā vecumā. Nelabvēlīgos apstākļos „dīgst” attīstības atkāpes, kurām jau agri vajadzīga korekcija. Un tad ar indivīda veselo saprātu un bagātu pieredzi ģimenes psiholoģijā ir par maz, jo šīm zināšanām ir gadījuma raksturs, tām piemīt intuitīvisms un nesistemātiskums, atkarība no situatīvā kontekstā. Var palīdzēt ģimenes psiholoģija kā zinātne par cilvēku savstarpējām attiecībām ģimenē.

Psihoterapeitam K. Vitakeram ģimene ir organisms šī vārda visās nozīmēs. Katrs no šiem jēdzieniem tiek un var tikt pieņemts, daļēji pieņemts, kritizēts un pilnīgi noraidīts. Piemēram, uzskatīt ģimeni par sabiedrības šūniņu varbūt ir kaitīgi no atsevišķā cilvēka attīstības un dzīves loģikas viedokļa; tas drīzāk ir vajadzīgs valsts ideoloģijai, lai tā varētu regulēt ģimeni. Var pastāvēt un reāli pastāv dažādi ģimenes varianti (apmēram 80 minēti Ženēvas kongresa materiālos). Par pilnvērtīgu atzīta ģimene, kurā pārstāvēti visi ģimenes attiecību tipi (vīrs - sieva, vīrs - bērni, sieva - bērni, bērni - vecāki, bērni - bērni, vīrs - vecvecāki, sieva - vecvecāki u.t.t.). (19, 15)

Ģimene ir primārā vide, kur cilvēks dzīvo, veidojas viņa personība un viņš iemācās dažādus uzvedības veidus. Katrs cilvēks nāk no ģimenes, taču tās ir ļoti atšķirīgas. Tā kā ģimene ir mainīga sistēma, tad arī ģimenes struktūra var mainīties laika gaitā. Fiziski un garīgi vesela ģimene ir tautas, valsts dzīves un nākotnes stiprais pamats.

Bērnu individuācijai un veselīgai autonomijai rosinoši var būt pedagoģes Ainas Valdmanes "Desmit zelta likumi vecākiem":

1. Par labiem vecākiem nepiedzimst: par labiem vecākiem iemācās būt.

2. Labi vecāki nosaka noteikumus, kuriem ir zināmi pamatnoteikumi, t. i., cieņa pret pārējiem ģimenes locekļiem, kopējas pusdienas, kā rūpēties par sevi, veikt mājas darbus u. c.
3. Nedod saviem bērniem visu, ko viņi vēlas, bet nepieciešamo. Ja bērns saņem visu, ko viņš vēlas, viņš domā, ka var dabūt visu. Šādi audzinot, personība veidojas nepiemērota sabiedrībai.
4. Labi vecāki piedalās bērnu aktivitātēs, uzklausa, ļauj piedalīties mājas darbos.
5. Labi vecāki spēj veidot saskarsmi ar bērniem. Prot uzklausīt! Labi vecāki iemācās klausīties.
6. Labi vecāki iemācās palīdzēt bērnam noturēties zināmās rīcības robežās. Jābūt paškritiskiem, jāspēj atzīt sava kļūdīšanās.
7. Labi vecāki palīdz bērnam izveidot labu pašcieņu. Jāatšķir bērna rīcība no personības.
8. Labi vecāki mīl un izrāda savu mīlestību.
9. Labi vecāki spēj runāt par visiem tematiem.
10. Labi vecāki mīl viens otru un paši sevi. (18, 164)

Ģimenē bērns gūst pirmo cilvēcības skolu – viņam veidojas attieksme pret lietām un cilvēkiem, pret savu un citu rīcību. Ģimene rada stabilu pamatu jaunā cilvēka pozitīvu rakstura īpašību izveidē, vispusīgu interešu attīstībā, ievada sabiedriskajā dzīvē, veido pirmās saskarsmes iemaņas. Arī tad, ja ģimenes apstākļi mainās, piemēram, galvenais apgādnieks zaudē darbu, tiek mainīta dzīvesvieta, kādu piemeklē slimība, ģimene cenšas saglabāt līdzsvaru. Katram ģimenes loceklim tajā ir noteikta loma. Katrai ģimenei ir savi „likumi”. Svarīgi tos saglabāt neatkarīgi no materiālajiem un citiem ārējiem apstākļiem.

1.2. Bērna audzināšana ģimenē

Tradicionāli par galveno audzināšanas institūtu tiek uzskatīta ģimene. Tas, ko bērns bērna gados iegūst ģimenē, viņš saglabā visu turpmāko dzīvi. Ģimenes audzināšanas institūta svarīgums atkarīgs no tā, kā bērns tajā atrodas savas dzīves nozīmīgās daļas laikā, un pēc savas iedarbošanās ilguma uz personību nevienu no audzināšanas institūtiem nevar salīdzināt ar ģimeni. Tajā aizmetas bērna personības pamati, un pirms iešanas skolā viņš jau vairāk kā uz pusi ir noformējies kā personība.

Vislabvēlīgākie nosacījumi bērna audzināšanai ir ģimenē, kur valda savstarpēja iekļautība un cieņa un kur audzināšanā saskaņoti piedalās abi vecāki, izvirzot bērna vecumam un individuālajām īpatnībām atbilstošas prasības, mērķtiecīgi organizējot viņa dzīvi un darbību. (11, 28)

J.Azarovs raksta „Audzināšana ir principa augstums pacelta nosliece uz tikumisku despotismu,” „negribu teikt, ka audzināšana ir cilvēka būtības vissliktākās puses izpausme, taču, ka tā ir parādība, kas apliecina cilvēciskās domas vājo attīstību un tādēļ nevar kalpot par pamatu saprātīgai cilvēciskai darbībai – zinātnei, - to gan.

Audzināšana ir viena cilvēka tiekšanās panākt, lai otrs cilvēks kļūtu tāds pats kā viņš (nabadzīgā tiekšanās atņemt bagātību bagātajam, veca cilvēka skaudība, uzlūkojot svaigo un spēcīgo jaunību, skaudība, kas pacelta principu un teoriju augstumos). Esmu pārliecināts, ka audzinātājs tikai tādēļ tik dedzīgi spēj nodoties bērnu audzināšanai, ka šīs centības pamatā ir skaudība par bērnu ir skaudība un vēlēšanās padarīt viņu sev līdzīgu, tas ir, vairāk samaitātu” . (2, 24)

Audzinātāja funkcijas būtība ir pietiekami skaidra, jo tieši no ģimenes bērni ienāk sabiedrībā. Ģimenē bērns sper pirmos soļus apkārtējās īstenības izzināšanā. Ģimenē viņš saņem paaudžu pieredzes stafeti, kas viņam jānes tālāk, lai nodotu saviem bērniem, tātad – nākotnei.

Pirmā un galvenā audzināšanas metode ģimenē ir vecāku prasīgums pret sevi, cieņa pret ģimeni un kontrole par katru savu soli. Bērni mācās no vecākiem, atdarina viņus, tāpēc vecāku izturēšanās, viņu savstarpējās attiecības, valoda atstāj iespaidu uz bērnu. Atdarināšana spilgti izpaužas ārpus ģimenes, pirmsskolas iestādēs, skolā, vienaudžu vidū. Bērns ir ģimenes spogulis.

Vislabvēlīgākie nosacījumi bērna audzināšanai ir ģimenē, kur valda savstarpēja iekļautība un cieņa un kur audzināšanā saskaņoti piedalās abi vecāki, izvirzot bērna vecumam un individuālajām īpatnībām atbilstošas prasības, mērķtiecīgi organizējot viņa dzīvi un darb

S.Kovaļovs raksta, ka bērnu veidošanās noris, apbrīnojami precīzi un secīgi pārņemot ģimenes pieredzi, raksturu un dzīves veidu. Tātad, runājot par audzināšanu ģimenē, pirmām kārtām jārunā par ģimenes attiecību pedagoģiju.

Pēc ievērojumiem visu ģimenes attiecību kopumu var sadalīt septiņos veidos:

- sociāli bioloģiskās attiecības ietver dzimumvecuma struktūru, ģimenes locekļu skaitu, dzimstību, higiēnu, dzimumu un dzimumdzīvi, fizisko pilnveidi un iedzimtību, kā arī ģimenes locekļu radnieciskās saites;
- saimnieciski ekonomiski attiecības, kas veido ģimenes dzīves materiālo pamatu, ir saistītas ar mājsaimniecību, ģimenes budžetu, pienākumu sadali mājās un tamlīdzīgām lietām;
- juridiskās attiecības raksturo laulības noslēgšanas un šķiršanas tiesisko regulāciju, laulāto personiskās un mantiskās tiesības un pienākumus, attiecības

starp vecākiem, bērniem un citiem radniekiem, mantošanas un adoptēšanas jautājumus;

- tikumiskās attiecības aptver ģimenes jūtu sfēru, pirmām kārtām mīlestību un pienākumu, tikumiskās vērtības, idejiski tikumisko audzināšanu ģimenē un citus jautājumus, tai pašā laikā veidojot pamatu bērna izaugsmei par pilnvērtīgu cilvēku, pilsoni;
- psiholoģiskās attiecības saistās ar psihiska rakstura mijiedarbību starp ģimenes locekļiem un ietekmē to saderību, veido psiholoģisko klimatu ģimenē, regulē jūtu un savstarpējo attiecību veidošanos, bērna personības attīstību;
- pedagoģiskās attiecības vistiešāk skar ģimenes pedagoģijas un tās audzinātāj funkciju jautājumus;
- estētiskās attiecības nosaka uzvedības, runas, apģērba un mājokļa estētiku, literatūras un mākslas sasniegumu izmantošanu un tādējādi veido ģimenes kultūras pārmantojamības pamatu.

Ģimenes attiecības sastāv no visai daudzveidīgiem komponentiem. Lai visu šo savstarpēji cieši saistīto, mijiedarbībā esošo attiecību klāstā neapjauktu, lai ģimenes pedagoģisko un psiholoģisko attiecību problēmas padarītu vienkāršāk, lietišķāk risināmas, speciālisti parasti izdala trīs svarīgākās joma – saimnieciski ekonomisko, tikumiski psiholoģisko un intīmo. Tieši šīs trīs attiecību jomas visvairāk ietekmē ģimenes eksistenci, nosaka tās stabilitāti un apstākļus bērnu audzināšanai. (8, 124)

A.Makareko „Grāmatā vecākiem” papildina priekšstatus par audzināšanu ģimenē. Viņš raksta: „ Audzināšana ir sociāls process šī jēdziena visplašākajā nozīmē. Cilvēku audzina viss: cilvēki, lietas, parādības, taču vispirms un visvairāk – cilvēki. No viņiem pirmajā vieta jāmin vecāki un pedagogi. Bērnam veidojas bezgala daudz dažādu attiecību ar sarežģīto apkārtējās īstenības pasauli.” (11, 10)

Audzinojot ģimenē bērnus, ir pilnīgi jāatsakās no visādiem trikiem. Bērnu audzināšana ir liels, nopietns, bezgala atbildīgs un, protams, arī grūts darbs. Vieglis triks tajā nelīdzēs. Ja jūs esat laidis pasaulē bērnu, tad tas nozīmē, ka daudzus gadus vajadzēs veltīt viņam visas savas domas, visu savu uzmanību un visu savu gribu.

Ausma Špona raksta, ka audzināšana ir daudzpusīga mācību un ārpusklases, skolas, ģimenes un sabiedrības darbība, kas virzīta uz attieksmes veidošanu pret sevi un citiem cilvēkiem, sabiedrību un valsti, pret darbu, kas viss kopuma veido audzināšanas saturu un formas.

Audzināšanas viena no nozīmīgākajām funkcijām vienmēr bijusi – audzināt kulturālu cilvēku, kurš, apguvis kultūras pieredzi, var to saglabāt, attīstīt un nodot nākamajām paaudzēm. (17, 102)

A.Baldiņš, A.Raževa raksta, ka ģimenes audzināšana – tā ir audzināšanas sistēma, kura izveidojusies un norit konkrētās ģimenes apstākļos, sadarbojoties bērniem, vecākiem un citiem radniekiem.

Ģimenes audzināšana ir sarežģīta sistēma, un uz to būtisku ietekmi atstāj:

- iedzimtība;
- veselības stāvoklis;
- materiāli ekonomiskais stāvoklis;
- sociālais stāvoklis;
- ģimenes tradīcijas;
- ģimenes locekļu skaits;
- dzīves vieta;
- kultūras līmenis.

Visi iepriekš minēti ir cieši saistīti, un to kombinācijas ir bezgalīgi daudzveidīgas. Līdz ar to ir grūti atrast divas ģimenes, kas būtu vienādas pēc savas audzinošās ietekmes uz jauno paaudzi.

Mūsdienu ģimenes galvenie uzdevumi ir:

- radīt maksimāli efektīvu vidi bērnu personības attīstībai;
- nodrošināt bērnu psiholoģisko aizsardzību un drošību;
- bērna materiālo vajadzību apmierināšana;
- radīt iespēju bērnam apgūt praktiskās iemaņas un prasmes, kuras nepieciešamas, lai attīstītu pašapkalpošanās iemaņas, kā arī lai palīdzētu ģimenes locekļiem;
- bērnu pašapziņas un pašcieņas veicināšana.

Ģimenes audzināšanai ir arī savi principi:

- humānisma princips;
- atklātības un savstarpējās uzticēšanās princips;
- optimisma princips;
- bērnu, ka līdztiesīgu (vienlīdzīgu) partneru iesaistīšana ģimenes norisēs;
- loģiskums un secīgums prasībās pret bērnu;
- palīdzības un atbalsta sniegšana bērnam jebkurā situācijā.

Ģimenes audzināšanā būtu jāievēro arī atsevišķi aizliegumi:

- nesodīt fiziski;

- nemoralizēt;
- neatgādināt iepriekšējus pārkāpumus;
- nelasīt bērnu vēstules, dienasgrāmatas;
- neuzspiest savu viedokli, to nepamatojot. (3, 26)

Bērniņš piedzimst pilnīgi atkarīgs no vecākiem. Vecāku atbildība, laižot bērnu pasaulē, ir nodrošināt bērna vajadzības, līdz viņš ir iemācījies tās apmierināt pats. Galvenais mazā cilvēka audzināšanā – dvēseliskās vienošanās panākums, tikumīgam vecāku sakaram ar bērnu. Vecākiem nekādā gadījumā nav vērts laist audzināšanas procesu pašplūsmā arī vecākajā vecumā, atstāt kļuvušo pieaugušo bērnu vienatnē pašam ar sevi. Tieši ģimenē bērns saņem pirmo dzīves pieredzi, izdara pirmos novērojumus un mācās kā uzvesties atšķirīgās situācijās. Ir ļoti svarīgi, lai tas, kā mēs mācām bērnu, ilustrētos ar konkrētiem piemēriem, lai viņš redzētu, ka pieaugušajiem teorija nešķiras ar prakses.

Nepareiza vecāku audzināšana sagādā bērniņam problēmas. Autore grib pievērst savu uzmanību tieši vecākiem, kuri aizbrauc uz ārzemēm un pavisam neaudzina savus bērnus. Vienalga kāds ir bērna vecums arī vecākajā vecumā nepieciešama audzināšana. Vecāki ir aizņēmti ar savu darbu audzināšanai neatliek laika. Līdz ar to bērni ir atstāti novārtā un var tikt pakļauti vienaudžu nelabvēlīgai ietekmei. Vēl vairāk bērns var gūt psiholoģisku satraukumu.

1.3. Vecāku loma skolas vecuma bērna attīstībā

Skolas vecuma bērna attīstību un viņa garīgo veselību būtiski ietekmē skolēna pašnovērtējums un pašcieņa. Katra indivīda pašnovērtējumu bērnībā ietekmē vecāki, respektīvi, audzināšana ģimenē. Pašcieņa veidojas no apkārtējo cilvēku, vispirms vecāku, attieksmes. Būtiski ir tas, ko bērns dzird no vecākiem, - uzslavu vai nopēlumu. Pašvērtējums ietekmē katra bērna rīcību un uzvedību, veicina socializāciju, t.i., savas sabiedrības sociālo normu un kultūras apguvi.

Personības socializācija ir process, kurā indivīds, pastāvot ļoti plašām izvēles iespējām, apgūst uzvedības veidu. Tas lielā mērā ir atkarīgs no tuvākās sociālās grupas (ģimenes, apkārtējo vienaudžu, paziņu) tradicionālā uzvedības veida.

Bērni socializējas, vērojot un atdarinot paraugus, līdzdarbojoties, mācoties. Gūtos iespaidus bērni iekšēji pārstrādā. Būtiski socializāciju ietekmē emocionālie faktori, to iedarbība uz bērnu.

Bērna attīstību ietekmē ģimenes sociālekonomiskais stāvoklis, dzīvesveids, vecāku savstarpējās attiecības.

Draugi un paziņas ir sociālās grupas, kurās skolēns līdzdarbojas un pavada daudz sava laika. Visbiežāk kādas vienaudžu grupas negatīvajā ietekmē nonāk pusaudži, kuri zaudējuši kontaktu ar vecākiem. Tāpēc ir svarīgi, lai vecāki veltītu pietiekami daudz laika lietderīgām un interesantām nodarbībām ar bērniem, piemēram, sarunām par skolu, ģimenes izbraukumiem, sporta aktivitātēm, koncertu apmeklējumiem, kopīgām ģimenes maltītēm. Nozīmīgi ir sekmēt bērna iesaistīšanos regulārās ārpuskolas aktivitātēs, kurās viņš kontaktējas ar vienaudžiem, iepazīties ar bērna draugiem.

Socializējoša ietekme ir arī daudzām ikdienas parādībām un notikumiem, kuru vērotājs ir bērns vai pusaudzis. Tās ir brīvā laika aktivitātes ārpus ģimenes un skolas: kultūras, sporta, izglītojošie un citi pasākumi.

Vienaudžu socializējošā ietekme īstenojas, atdarinot paraugus un uzņemot informāciju, tā var būt gan pozitīva, gan negatīva. Grupas negatīvajam psiholoģiskajam spiedienam vieglāk pakļaujas tie bērni, kuriem ir zema pašcieņa. Tāpēc ir būtiski sekmēt skolēnu pašcieņu un mācīt, kā nepakļauties negatīvam psiholoģiskajam spiedienam, piemēram, un uzaicinājumam smēķēt un iedzert.

Pēdējā laikā Latvijā, tāpat kā daudzās citās valstīs, aktuāla kļūst problēma par masu mēdiju negatīvo ietekmi uz bērnu, pusaudžu un jauniešu personības attīstību. Tās ir filmas, kurās tiek rādīta vardarbība, kā arī TV reklāmas, kas mudina pievērsties veselībai kaitīgiem paradumiem: reklamē saldumus un citus neveselīgus uztur līdzekļus, cigaretes, alkoholu. Tāpēc ļoti svarīgi iemācīt kritiski vērtēt mēdiju piedāvāto, organizēt savu darbu un atpūtas laiku. (10,8)

1.4. Bērna attīstības raksturojums

Skolas vecums ir no septiņiem līdz vienpadsmit gadiem. Šis ir izziņas posms, kurā notiek uzdevumu izvirzīšana. Šajā vecumā rodas spēja radīt kaut ko noderīgu. Svarīga ir ne tikai personisko vēlmju apmierināšanas, bet arī nepieciešamība veikt to, kas ir nozīmīgi citiem. Šajā vecuma posmā bērnam ir nepieciešams izjust vecāku atbalstu un mīlestību, jo blakus ģimenes ietekmei parādās vienaudžu un audzinātāju ietekme. Bērni salīdzina sevi ar vienaudžiem. Šajā stadijā svarīgi, lai bērnam netrūktu vecāku uzmanības, jo var veidoties mazvērtības sajūta, mazvērtības komplekss.

Pusaudžu vecums ir no divpadsmit līdz sešpadsmit gadiem. Pusaudzis vēlas būt patstāvīgs un neatkarīgs. Pusaudzis grib, lai pret viņu izturas kā pret pieaugušo, vēlas iegūt visas tās pašas privilēģijas un tiesības, kas ir pieaugušajiem. Svarīga ir draudzība ar vienaudžiem. Šajā vecuma posmā pusaudži satraucas par savu izskatu. Viņiem pašiem

jāiegūst dzīvei nepieciešamās prasmes, jāuzņemas atbildība, jāizvirza mērķi un tie jāīsteno. Šajā posmā pusaudži attālinās no ģimenes, tāpēc ir svarīgi, lai vecāki saglabātu kontaktu ar savu bērnu, būtu iecietīgi un saprotoši. Vecākiem jābūt kā pozitīviem paraugiem.

Bērns savu personību viedo atdarinot savus vecākus, neapzināta atdarināšana sākas starp otro un trešo dzīves gadu, kas pazīstama kā identifikācija.

Ja vecāki savu dzīvi uzskata par interesantu un veiksmīgu un modelē līdztiesīgas un cieņas pilnas sievas un vīra attiecības, tad rada optimālus lomu modeļus saviem dēliem un meitām.

Abi vecāki ir nozīmīgi bērna attīstībā, viņu dzīves kā mozaīkas gabaliņi veido kopīgo ģimenes ainu. Ģimenes savienībai nepieciešama attīstības izjūta, cieņa pret izglītību kā vērtību un ģimenes solidaritāte. Tādu skaidru nostāju bērni vienmēr ir gatavi atdarināt.

1.5. Vecāku atbildība

Visi bērni ir jāpieskata, un par viņiem ir jā rūpējas. Visbiežāk par to atbildīgi ir bērnu vecāki. Tādēļ, lai aprakstītu pienākumus un tiesības rūpēties par bērnu, lieto apzīmējumu „vecāku atbildība”.

„Vecāku atbildības” jēdziens aptver pienākumus un tiesības rūpēties par bērnu un viņa īpašumu. Tas iekļauj pienākumu nodrošināt, lai bērnam būtu patvērums, pārtika un apģērbs, kā arī atbildību par bērna audzināšanu. Tajā ietilpst atbildība rūpēties par bērna īpašumu, ja tāds ir. Tāpat tas aptver tiesības bērnu juridiski pārstāvēt.

Uz personām, kam ir vecāku atbildība par bērnu, var atsaukties kā uz „vecāku atbildības tiesību turētājiem”. Visbiežāk šī atbildība piemīt bērna vecākiem. Tomēr, ja vecāki ir miruši vai viņi nav spējīgi vai tiesīgi par rūpēties par saviem bērniem, bērna pārstāvēšanai var iecelt aizbildni. Aizbildnis var būt radnieks, trešā persona vai iestāde.

Kamēr vecāki dzīvo kopā, saskaņā ar likumu vecāku atbildība par viņu bērniem abiem ir kopīga. Tomēr, ja vecāki izšķiras vai dzīvo atsevišķi, viņiem jāvienojas par to, kā turpmāk tiks dalīta atbildība. Vecāki var izlemt, ka bērns pārmaiņus dzīvos pie viena un otra vecāka, vai arī pie viena no vecākiem. Pēdējā gadījumā otram vecākam parasti ir tiesības bērnu apciemot noteiktos laikos. Vecāki var izlemt šos jautājumus, noslēdzot vienošanos vai griežoties tiesā.

Tiesa izlemj, kuram vecākam tiek piešķirtas aizbildnības tiesības pār bērnu. Aizbildnības tiesību turētājam citu lietu starpā jāizlemj, kur bērns dzīvos. Tiesa var izlemt, ka abiem vecākiem ir aizbildnības tiesības pār bērnu (kopēja aizbildnība) vai ka aizbildnības tiesības ir vienam no vecākiem (atsevišķa aizbildnība). Gadījumos, kad vienam vecākam tiek

piešķirta atsevišķa aizbildnība, otram vecākam bieži tiek piešķirtas tiesības apciemot bērnu noteiktos laikos (tiesības tikties vai tiesības apciemot).

Saskaņā ar Latvijas Republikas Civillikuma 177.pantu, līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās. (9)

Visbiežāk vecāki bērnu atstāj uzticamam cilvēkam vecmāmiņai, vectēvam vai pat vienus, tas ir likuma pārkāpums (LR Bērnu un ģimenes lietu ministrijas 28.08.2005. raksta bāriņtiesai par bērnu pārstāvību). Tad bērns ir tiesiski neaizsargāts. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 38.panta pirmo daļu fiziskās personas pārstāvību noformē ar notariāli apliecinātu pilnvaru. (1)

Vecākiem ir jāatstāj ģenerālpilnvara personai, kuras uzraudzībā atrodas bērns. "Taču šāda pilnvara dod tiesības rīkoties bērna interesēs, bet tā nekādā gadījumā neaizstāj visus tos pienākumus, kuri ir jāveic mammai un tētim. Nevar pilnvarot būt pat mammu!" sacīja psiholoģe D.Liņķe. (5)

Atbildība par jaunās paaudzes sekmīgu attīstību nav tikai ģimenes uzdevums, katru nepilngadīgo aizstāv valsts, kuras svarīgākais likumdošanas akts ir Bērnu tiesību aizsardzības likums.

Šī likuma 6.pants paredz bērna tiesību aizsardzības principu:

(5) Darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna tiesības (bērna atstāšana bez minimāliem iztikas līdzekļiem, pajumtes, aprūpes, aizbildnības), vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās vai īpašuma tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām un pretlikumīgām. (4)

Tātad Likumā paredzēts nodrošināt bērna aizbildnību vecāku prombūtnes laikā, tomēr tas netiek īstenots, bērni tiek vienkārši atstāti pie vecmāmiņām, krustmātēm, vecākajiem brāļiem un māsām, bet ja viņš ir vienīgais bērns ģimenē - pašam jāuzņemas rūpes par sevi.

Tāpat šī likuma 24.panta pirmais punkts nosaka – vecāku pienākums ir rūpēties par sava bērna dzīvību un labklājību, sagādāt viņam uzturu, pajumti apģērbu, kopt, audzināt skolot viņu.

58.pantā ir noteikts: bērna vecākiem ir pienākums radīt ģimenē bērna izglītošanai, veselībai, attīstībai un sadzīvei nepieciešamos apstākļus; vecāki ir atbildīgi par to, lai bērns iegūtu obligāto izglītību.

Bet diemžēl dzīvē bieži vien nākas sastapties ar bērnu aprūpes trūkumu vai arī ar nepilnīgu aprūpi no vecāku puses, kuras rezultātā tiek nodarīts kaitējums bērna psiholoģiskajai, fiziskajai un sociālajai veselībai.

Kā vēl vienu bērnu tiesību un vecāku atbildības regulējuma dokumentu var minēt Hāgas konvenciju par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem.

Šīs Konvencijas parakstītājvalstis, atzīstot vajadzību uzlabot bērnu aizsardzību situācijās, kur iesaistītas vairākas valstis, vēlēdamās novērst savu tiesību sistēmu pretrunas saistībā ar jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu un izpildi attiecībā uz bērnu aizsardzības pasākumiem, vēršot uzmanību uz to, cik svarīga ir starptautiska sadarbība bērnu aizsardzības jomā, apliecinot, ka bērnu interesēm ir jābūt pirmajā vietā, norādot, ka ir jāpārskata 1961.gada 5.oktobra Konvencija par iestāžu pilnvarām un tiesību aktiem, kas piemērojami attiecībā uz bērnu aizsardzību, vēlēdamās šim nolūkam ieviest kopējus noteikumus, ņemot vērā Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada 20.novembra Konvenciju par bērna tiesībām, ir vienojušās.

Šīs Konvencijas mērķi ir —

a) noteikt valsti, kuras iestāžu jurisdikcijā ir veikt pasākumus bērna personas vai ģimenes aizsardzībai;

b) noteikt, kuri tiesību akti minētajām iestādēm ir jāpiemēro, īstenojot savu jurisdikciju;

c) noteikt tiesību aktus, kas attiecas uz vecāku atbildību;

d) nodrošināt šādu aizsardzības pasākumu atzīšanu un izpildi visās Līgumslēdzējās Valstīs;

e) ieviest starp Līgumslēdzēju Valstu iestādēm sadarbību, kas var būt vajadzīga šīs Konvencijas mērķu sasniegšanai.

Šajā Konvencijā termins “vecāku atbildība” ir vecāku vara vai citas līdzīgas atbildības attiecības, kas nosaka vecāku, aizbildņu vai citu likumīgu pārstāvju tiesības, pilnvaras un pienākumus attiecībā uz bērna personu vai ģimeni.

2. SOCIĀLĀ PEDAGOGA DARBĪBAS IESPĒJAS AR BĒRNIEM, KURU VECĀKI IR ĀRZEMĒS

Pirmām kārtām vajag atgādināt sociālā pedagoga galveno mērķi, kas veido bērna tiesību un interešu aizsardzību, tai skaitā arī no paša vecākiem. Tieši stihisku nekontrolējamu ģimeņu risku grupu skaita pieaugums pēdējos gados noteica bērnu aizsardzības nepieciešamību no sabiedrības puses. Šī uzdevuma atrisināšanai izglītoto iestādēs tika ieviesta jauna amata kategorija - sociālais pedagogs.

Stāvoklis, Daugavpils 16.vidusskolā ne ar ko neatšķiras no problēmām citviet republikā, jebkurā citā skolā. Ir redzamas, visiem zināmas problēmas. Sociālais pedagogs mēģina risināt šīs problēmas.

Skolēnu konflikti – ar skolasbiedriem, ar vecākiem, ar skolotājiem.

Pusaudža neprasmē uzņemties atbildību par savu dzīvi, savu brīvo laiku u.c.

Katrs pusaudzis ir personība. Daudzi cieš no uzmanības, mīlestības trūkuma ģimenē, sabiedrībā. Ir vajadzīgs cilvēks, kam izklāstīt savu problēmu, un izrādās, ka vieglāk to ir izdarīt svešam cilvēkam, jo par klases audzinātāju bērni šaubās – ja nu kaut ko pasaka klasei. Par šo cilvēku varētu būt sociālais pedagogs.

Sociālā pedagoga darbības mērķi skolā saistās ar palīdzības sniegšanu gan bērniem (pusaudžiem), gan skolotājiem, gan ģimenei optimālai sadarbības veicināšanai un apstākļu radīšanai pusaudža vispusīgas personības attīstībai. Pusaudzis sociālā pedagoga redzeslokā var nonākt dažādos ceļos – par pusaudža uzvedības izmaiņām informē klases audzinātājs, vai pusaudzis pats. Sociālais pedagogs aptaujā (intervē, anketē) bērnus un, analizējot aptaujas rezultātus, noskaidro tos, kuriem ir problēmas.

Sociālā pedagoga darbības pamatvirzieni.

Sociālie pedagogi palīdz skolēniem:

- atbrīvoties no stresa;
- saprast sevi;
- patīkt sev;
- būt pārliecinātiem;
- būt atbildīgiem;
- saprasties ar citiem;
- iespējami labāk izmantot izglītības iespējas.

Sociālie pedagogi palīdz vecākiem:

- uzzināt vairāk par savu bērnu attīstību, izturēšanos, noskaņojumu;

- pateikt to, ko viņi domā, jūt un vēlas;
- saprast, ka skolas un pilsētas resursi ir ierobežoti;
- darīt visu iespējamo palīdzētu bērniem gūt veiksmi.

Sociālie pedagogi palīdz skolai:

- nodrošināt atbilstošas programmas un pakalpojumus skolēniem ar speciālām vajadzībām(sociāli, fiziski, garīgi traucējumi);
- zināt un saprast vecāku un skolēnu rūpes;
- izveidot skolu par vēl patīkamāku un drošāku vietu visiem.

Sociālie pedagogi palīdz rajonam:

- izveidot programmas, kurās tiktu ietvertas bērnu un ģimeņu vajadzības.

Sociālo pedagogu uzdevums ir palīdzēt:

- indivīdiem mainīt viņu attieksmi, izturēšanos un situācijas;
- identificēt, novērtēt un atrisināt sociālās un emocionālās grūtības, kuras bērniem rodas, mācoties skolā;
- skolēniem pilnīgāk izmantot izglītības iespējas;
- vecākiem labāk saprast sevi un savus bērnus;
- personālam strādāt efektīvāk ar kolēģiem un skolēniem.

Sociālā pedagoga funkcijas skolā:

Diagnosticējoša – pētīt skolas vidi, indivīda vai grupas problēmu cēloņus.

Atbalsta – atbalstīt audzēkni, pedagogu un ģimeni problēmsituācijās, palīdzēt rast to risinājumu.

Profilaktiskā – dot priekšlikumus un organizēt pasākumus, kas novērstu vai ierobežotu negatīvu parādību un uzvedības izplatību skolā.

Komunikatīvā – sekmēt skolēnu komunikatīvās prasmes, risināt konfliktus, argumentēt savas domas, respektējot citu domas, veidot savstarpējās attiecības ar apkārtējiem.

Papildinošā – papildināt citu pedagogu un ģimenes pasākumus.

Tiesību sargājošā – aizstāvēt audzēkņu tiesības skolā un citās institūcijās, izmantot darbā bērna tiesību sargājošus un sociālo drošību garantējošus dokumentus. (15, 69)

Sociālā pedagoga pamatuzdevumi izglītības iestādē.

1. Psihosociālais darbs:

1.1. Identificēt skolēna vai viņa piederīgo problēmu, noteikt to sociālo diagnozi.

1.2. Sastādīt skolēna vai viņa piederīgo atveseļošanās plānu.

1.3. Sniegt skolēnam un skolēna ģimenei psihosociālu palīdzību, lai:

- izmainītu skolēna uzvedību, kas būtu pieņemama gan viņam pašam, gan apkārtējiem;

- palielinātu klienta un viņa sociālās vides spēju atrisināt problēmas;
- uzlabotu klienta sistēmas kvalitatīvu funkcionēšanu.

1.4. Organizēt pašpalīdzības un atbalsta grupas.

1.5. Stimulēt skolēnu un viņu sistēmā iesaistītos locekļus sadarboties ar citām personām, grupām vai institūcijām, kas ir saskārušās ar līdzīgām problēmām.

2. *Konsultatīvais darbs:*

2.1. Sniegt skolēniem, viņu vecākiem un pedagogiem informāciju par pastāvošiem likumiem un normatīvajiem aktiem, par iespējām uzlabot savu situāciju, par rīcības alternatīvām, par pastāvošajiem noteikumiem un to risināšanas kārtību.

2.2. Iepazīstināt skolēnus, viņu vecākus un audzinātājus ar sociālo pakalpojumu iespējām vietēja pašvaldībā un valstī kopumā.

2.3. Palīdzēt klientam kontaktēties ar oficiālām iestādēm veicot starpnieka funkcijas.

2.4. Apmācīt klientu kārtot dažādas procedūras un formalitātes.

2.5. Regulāri novērtēt palīdzības efektivitāti, ja klients ir nosūtīta pie cita speciālista.

3. *Koordinācijas darbs:*

3.1. Sadarboties ar visām institūcijām pašvaldībā, kuras nodarbojās ar sociālo pakalpojumu sniegšanu.

3.2. Veikt koordinācijas darbu starp BTAC (Bērnu tiesības aizsardzības centrs), Sociālo dienestu u.c. institūcijām un klientu un klienta sistēmas locekļiem.

3.3. Risināt situācijas, kas saistītas ar sociālo institūciju funkcionēšanu un klienta attiecībām ar tām.

4. *Konfliktu risināšana:*

4.1. Palīdzēt skolēniem un viņa ģimenes locekļiem atrisināt sarežģītas konfliktsituācijas.

4.2. Palīdzēt klientiem atrisināt lomu konfliktus:

skolēns – skolēns;

skolēns – vecāks;

vecāks – skolotājs.

5. *Izglītojošais darbs:*

5.1. Palīdz skolēniem saprast izglītības mērķus un maksimāli tos sasniegt.

5.2. Izskaidro pedagogiem un skolas administrācijai sarežģītas skolēnu dzīves situācijas vai citas īpašas problēmas.

5.3. Iepazīstina pedagogus, skolas administrāciju un skolēnu vecākus ar specifiskām problēmām un to risināšanas iespējām (nabadzība, alkoholisms, narkomānija, vardarbība, prostitūcija, noziedzība u.c.)

5.4. Nodrošina vecākus ar informāciju par skolas mērķiem un tās programmu.

5.5. Organizē skolās profilakses pasākumus specifiskām problēmām(alkoholisms, narkomānija, vardarbība u.c.)

6. *Pētnieciskais darbs:*

6.1. Savāc datu bāzi par skolēniem un viņu ģimenēm, noskaidro viņu vajadzības un problēmas.

6.2. Pamatojoties uz pētniecisko darbību veic prognozēšanu.

6.3. Izstrādā un realizē sociālas programmas un projektus, kas veicina skolēnu, viņu ģimeņu un skolas labklājību kopumā.

6.4. Ierosinājumu un priekšlikumu sagatavošana skolai un pašvaldībai par skolēnu un viņu ģimeņu vajadzību risināšanas iespējām.

6.5. Veicināt skolēnu, viņu ģimeņu problēmu apzināšanu un izpratni sabiedrībā. (21, 349)

Metodes, kuras sociālais pedagogs izmanto savā darbībā:

1.Pētniecības metodes – izmanto problēmu un to cēloņu diagnosticēšanai:

- novērošana;
- intervija;
- situāciju analīze;
- nepabeigto teikumu analīze;
- bērnu radošo darbu analīze;
- sociometrijas paņēmieni.

2. Praktiskās darbības metodes:

I. Animācijas metode;

- informatīva konsultācija;
- komunikatīvā animācija;
- līdzdalība plānošanā;

II. Veicināšana kā metode;

III. Konsultācija, kā metode.

Sociālais pedagogs savā darbībā izmanto arī:

- apmācību grupā, kā metodi;
- kinofilmu apspriešanu;
- sarunu, kā metodi;
- aktīvās klausīšanās metodi;
- dialogu, kā metodi;

- diskusiju;
- prāta vētru u.c.

Grupu pedagoģijas darba vislabāk var izmantot – sociālo gleznošanu, sociālās spēles, rotaļas un lomu spēles. (6, 18)

Bērni iegūst kādu sociālo statusu ne tāpēc, ka viņi par tādiem piedzimst, bet gan no dažādu, galvenokārt ne no viņiem atkarīgu faktoru iedarbības. Starp šiem faktoriem var ieraudzīt šādas galvenās grupas:

- medicīniski - bioloģiskie (veselības stāvoklis, mantotās un iedzimtās īpašības, fiziskās un psihiskās darbības traucējumi utt.);
- sociāli-ekonomiskie (ģimenes materiālās problēmas, nelabvēlīgs psiholoģiskais klimats ģimenē, vecāku amorāls dzīvesveids utt.);
- psiholoģiskie (sevis nepieņemšana, neirotiskās reakcijas, emocionālā nestabilitāte, biedrošanās grūtības, vienaudžu un pieaugušo mijiedarbība utt.);
- pedagoģiskie (izglītības iestāžu programmu satura neatbilstība ar bērnu apmācības apstākļiem, un viņu psihofizioloģiskiem apstākļiem, bērnu psiholoģiskās attīstības un apmācības tempiem; intereses neesamība pret mācībām, aizvērtība pret pozitīvu pieredzi, skolēna neatbilstība veidolam utt.).

Tieši šo faktoru iedarbības rezultātā bērni nonāk riska grupā. Parasti te attiecina sekojošās kategorijas bērnus:

- bērni ar problēmām attīstībā, kuriem nav stipri izteikts klīniski-patoloģiskais raksturs;
- bērni, kas palikuši bez vecāku aizgādības no kaut kādiem juridiskiem apstākļiem;
- bērni no nelabvēlīgām, asociālām ģimenēm;
- bērni no ģimenēm, kurām nepieciešama sociāli-ekonomiska vai sociāli-psiholoģiska palīdzība un atbalsts.

Organizatoriskas sociāli-pedagoģiskās tehnoloģijas. Kopumā tās ir vērstas, lai noteiktu riska grupas bērnus, to problēmu diagnostiku, individuālo grupu darbu programmu izstrādi un to realizācijas apstākļu nodrošināšanu.

1. Bērnu un pusaudžu riska grupas datu bāzes formēšana. Dotā funkcija tiek izdalīta sociālā pedagoga darbībā kā atslēgas darbība, jo atļauj organizēt dažādu struktūru mijiedarbību, kas atrisina nepilngadīgo problēmas.

2. Bērnu un pusaudžu personīgās un sociālās attīstības problēmu diagnostika, kas nokļuvuši sociālā pedagoga darbības sfērā. Dotā funkcija nepieciešama, lai konkretizētu katra bērna sociālās un psihopedagoģiskās īpatnības, par kurām dati nonāk datu bāzē. Šim nolūkam

sociālais pedagogs strādā ar bērnu, ar klases audzinātāju, skolotājiem ar mērķi noskaidrot situāciju, kurā atrodas bērns.

3. Sociāli-pedagoģiskās darbības ar bērnu, grupu un kopienu programmas izstrāde un apstiprināšana. Pēc diagnostikas rezultātiem sociālais pedagogs nosaka problēmas būtību, izvēlas adekvātus psihopedagoģiskos, sociālus līdzekļus, lai efektīvi tās atrisinātu kā individuāli, tā grupās.

4. Programmas realizācijas nosacījumu nodrošināšana. Sociālais pedagogs, būdams, atkarībā no programmas mērķiem un uzdevumiem, starpnieks starp skolēnu un izglītības iestādi, ģimeni, vidi, dažādu sociālo dienestu speciālistiem un administratīvajiem orgāniem, uzstājas vienlaicīgi vairākās lomās. Sociālais pedagogs sadala saskaņoti ar komisiju nepilngadīgo lietās, izglītības iestāžu un skolu vadību, saskaņoti ar programmu mērķiem un uzdevumiem, visu iesaistīto pušu piedalīšanās un atbildība programmā.

5. Konsultēšana. Dotā funkcija piedāvā personu konsultēšanu, kas ir ieinteresētas sociāli-pedagoģiskās bērnu riska grupas problēmu risināšanā. Ar šo mērķi sociālais pedagogs vada skolā konsultācijas skolēniem, vecākiem, skolotājiem un citām personām pēc viņu vēlmes.

6. Sociālā pedagoga starpresoru attiecības. Izglītības iestādes darbu sociāli-pedagoģiskā dienesta sastāvā sociālais pedagogs plāno un īsteno ciešā kontaktā ar psihologu un dienestu speciālistiem, kā arī ar atbildīgo komisijas sekretāru nepilngadīgo lietās un citām iesaistītai. (21, 192)

Daugavpils 16. vidusskolā mācās 648 skolēni, tādēļ problēmu ir ļoti daudz. Skolā ir noteikts, ka katrs klases audzinātājs nodod sarakstu sociālajam pedagogam ar sociālā riska skolēnu uzskaiti.

Darbā daudz tika izmantotas individuālās sarunas vai intervijas. Šī metode prasa sagatavošanās darbu, bet dod arī rezultātus. Darbā sociālais pedagogs izmanto arī intervijas pierakstus. Bērni un vecāki tiek informēti, ka ar uzrakstīto viņiem ir tiesības iepazīties. Šeit palīdz arī izstrādātās veidlapas, kaut gan ir jābūt ļoti uzmanīgam, jo citus dara piesardzīgus un mazāk atklātus fakts, ka sarunas laikā sociālais pedagogs kaut ko pieraksta. Tādēļ sarunu laikā ne vienmēr sociālais pedagogs pieraksta vai arī dod apmeklētājiem aizpildīt veidlapas vai anketas, bet sarunā noskaidroto piefiksē pēc tam. Tomēr ir situācijas, kad iesnieguma vai paskaidrojuma rakstīšana it kā liek sarunas biedram sakoncentrēties un pēc tam palīdz tālākajā sarunā, tā kā sociālajam pedagogam ir jābūt arī labam psihologam un jājūt, kā labāk rīkoties konkrētajā situācijā.

Daugavpils 16.vidusskolas sociālā pedagoga darba galvenie virzieni un uzdevumi 2007./2008.māc.g. ir:

1. Darbs ar skolēniem:

- 1.1. atklāt cēloņus, kādēļ skolēns skolā, klasē vai mājās jūtas nelaimīgs;
- 1.2. izstrādāt aptaujas anketas;
- 1.3. sniegt skolēniem palīdzību viņu un pieaugušo (pedagogu, vecāku) saskarsmē;
- 1.4. organizēt pārrunas, izstrādāt konkrētu sociālās korekcijas plānu (nepieciešamības gadījumā) ar sociālā riska skolēniem;
- 1.5. izziņāt skolā pastāvošos formālos un neformālos grupējumus (savstarpējās attiecības tajos); piedalīties audzināšanas stundās (pēc nepieciešamības vai uzaicinājuma);
- 1.6. apmeklēt mācību stundas un citus pasākumus ar mērķi izpētīt skolēnu uzvedību un savstarpējās attiecības, attiecības ar skolotājiem;
- 1.7. izveidot skolēnu starpniecības grupu (vecāko klašu audzēkņi);
- 1.8. piedalīties mazajās pedagoģiskajās sēdēs, pedagoģiskajos konsīlijos ar mērķi izziņāt problēmsituācijas, kā arī nepieciešamības gadījumā ietekmēt to gaitu bērna interesēs;
- 1.9. turpināt darbu pie uzskaites kartotēkas;
- 1.10. veikt ierakstus sociālās palīdzības žurnālā.

2. Darbs ar skolēnu vecākiem:

- 2.1. sniegt informāciju vecākiem par bērnu izturēšanos, savstarpējām attiecībām un sasniegumiem skolā (individuāli);
- 2.2. apmeklēt ģimenes viņu dzīves vietā ar mērķi – izziņāt savstarpējo attiecību sociāli psiholoģiskās īpatnības, materiālo stāvokli utt.;
- 2.3. sadarboties ar vecāku fondu, izlemjot par palīdzības sniegšanu skolēniem no maznodrošinātajām ģimenēm;
- 2.4. nepieciešamības gadījumos sniegt palīdzību vecākiem darbā iekārtošanās jautājumos, izlikšanas no dzīvokļiem gadījumos, pagaidu sabiedriskā darba meklējumos, materiālās palīdzības, pabalstu piešķiršanas jautājumu risināšanā;
- 2.5. piedalīties klases vecāku sapulcēs (pēc uzaicinājuma vai arī ar mērķi risināt problēmsituāciju pēc savas iniciatīvas);
- 2.6. piedalīties vecāku konferencē, sniegt informāciju par problēmām un veicamo darbu.

3. Sadarbība ar kolēģiem:

- 3.1. piedalīties administratīvajās sapulcēs pie direktores;

- 3.2. iesaistīties vienotā darba komandā - direktore, direktora vietniece audzināšanas darbā, skolas ārsts, medmāsa, klases audzinātājs - darbā ar sociālā riska ģimenēm;
- 3.3. dalīties darba pieredzē un jaunu pieeju meklējumos ar pilsētas pedagogiem (metodisko darbu skate u. c.);
- 3.4. risināt problēmsituācijas ciešā sadarbībā ar skolas psihologu;
- 3.5. organizēt seminārnodarbību klašu audzinātājiem;
- 3.6. sniegt paplašinātu informāciju par sociālo darbu skolā (pedagoģiskajā sēdē);
- 3.7. sniegt konsultācijas personālam, lai palīdzētu izprast skolēnu izturēšanās problēmu iemeslus;
- 3.8. informēt jaunus klases audzinātājus, kur bērniem griezies problēmu gadījumos.
4. Darbs ar sabiedrību:
  - 4.1. sadarboties ar visām pilsētas iestādēm un citām institūcijām un sabiedriskām organizācijām, risinot jautājumus par bērnu tiesību aizsardzību;
  - 4.2. sabiedrības izglītošanas programmā par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem;
5. Darbs tālākizglītībā:
  - 5.1. apmeklēt seminārus un kursus par bērnu tiesību aizsardzības jautājumiem.

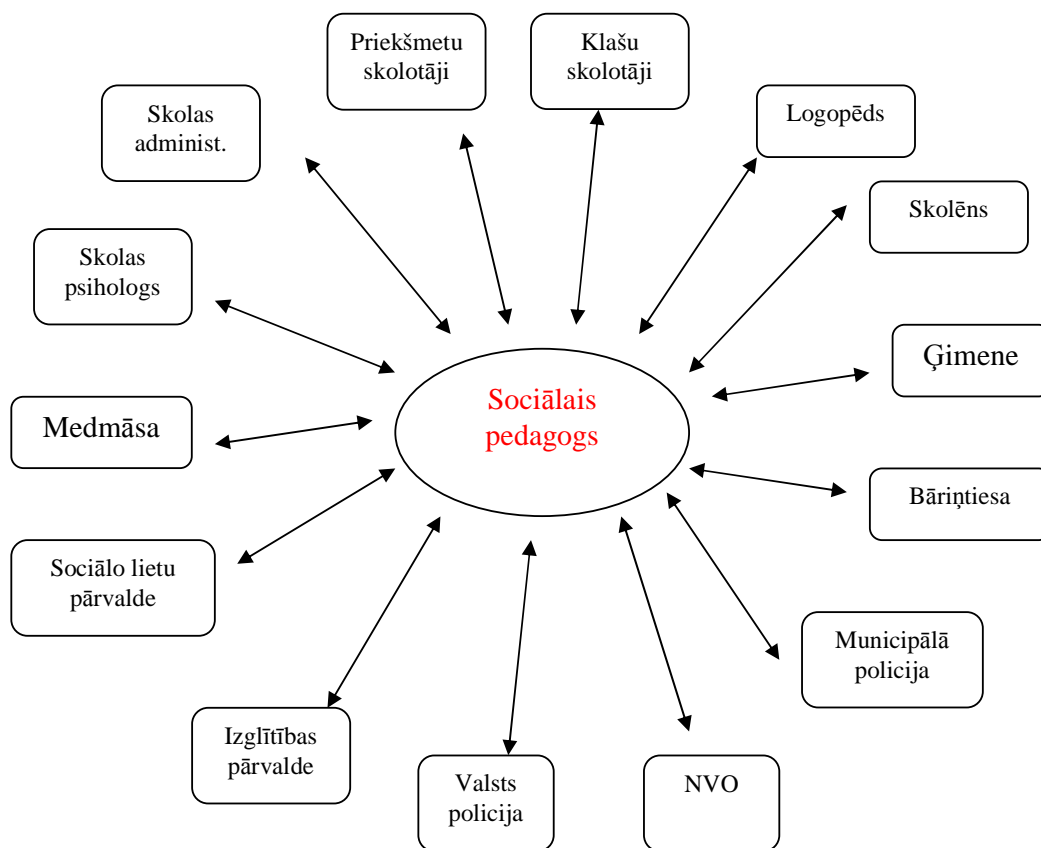
Daugavpils 16. Vidusskolā sociāla pedagoga uzdevums ir palīdzēt:

- indivīdiem mainīt viņu attieksmi, izturēšanos un situācijas;
- identificēt, novērtēt un atrisināt sociālās un emocionālās grūtības, kuras bērniem rodas, mācoties skolā;
- skolēniem pilnīgāk izmantot izglītības iespējas;
- vecākiem labāk saprast sevi un savus bērnus;
- personālam strādāt efektīvāk ar kolēģiem un skolēniem.

Problēmas ar kuriem sastopas sociālais pedagogs darba:

- neprasme risināt konfliktus;
- neattaisnoti stundu kavējumi;
- zems mācību motivācijas līmenis;
- zems sekmju līmenis;
- skolas iekšējo kārtību noteikumu neievērošana.

Ja ģimenes vide ir nelabvēlīga, tad skolai jāklūst par to vietu, pēc kuras bērns tiecas. Skolai ar lielāku sapratni jāizturas pret „riskā bērniem” un to problēmām. Te paveras plašs darbības lauks sociālajam pedagogam, kurš var uzklaut šo bērnu un arī dažādu valsts un pašvaldības institūciju reāli palīdzēt (skat. 2.1.att.).

2.1. att. Sadarbības shēma

Sociālajam pedagogam piemīt tiesībsargājošā funkcija – viņš ir skolēnu tiesību aizstāvis skolā un citās institūcijās, zina un praksē izmanto tiesībsargājošos un bērnu sociālo drošību garantējošos normatīvos aktus. Gan pedagoģiskajās sēdēs, gan arī citādi izskatot bērnu rīcību, sociālais pedagogs vienmēr nostājas bērna aizstāvja pozīcijā. Sociālais pedagogs tāpat piedalās, piemēram, policijā vai prokuratūrā savas skolas skolēnu nopratināšanas gaitā.

3. SOCIĀLĀ PEDAGOGA DARBĪBA PALĪDZĪBAS SNIEGŠANĀ

16.VIDUSSKOLĀ ĀRZEMĒS ESOŠU VECĀKU BĒRNIEM ,

PROGRAMMAS IZSTRĀDE, APROBĀCIJA UN REZULTĀTU ANALĪZE

3.1. Situācijas analīze Daugavpils 16.vidusskolā

Daugavpils 16.vidusskola atrodas Daugavpils pilsētā, Jaunās Forštades mikrorajonā. 1988.gada 1.septembrī pēc svinīgas ceremonijas skola pirmoreiz vēra durvis saviem pirmajiem audzēkņiem.

Skola strādā vienā maiņā. Sākumskolas skolniekiem ir iespēja apmeklēt pagarinātās dienas grupu. 2007./2008. mācību gada sākuma mācījās 758 skolnieki: sākumskolā – 229 skolnieki, pamatskolā – 298 skolnieki un vidusskolā – 231 skolnieks.

Materiāli tehniskā bāze nodrošina mācību procesu. Skolas telpas ir atbilstošas skolēnu skaitam. Skolēniem ir piedāvāti mācību kabineti: fizikas, ģeogrāfijas, bioloģijas, ķīmijas, datorzinību kabinets ar Interneta pieslēgumu. Skolā ir izveidota laba sporta bāze: divas zāles, divi peldbaseini, stadions.

Vispārīzglītojošā iestāde, kura darbojas uz iegūtā sertifikāta pamata pēc veiksmīgas akreditācijas. Akreditāciju veic Latvijas Republikas izglītības komisija un konkrētu termiņu šiem sertifikātiem nosaka Izglītības un zinātnes ministrija. Šobrīd 16.vidusskolai termiņš ir līdz 2009.gadam.

Bērniem mācīšanās laikā katrai klasei tiek piedāvāta izglītības programma: vispārējās pamatizglītības mazākumtautību programma; vispārējās pamatizglītības programma; speciālās pamatizglītības programma izglītojamajiem ar garīgās attīstības traucējumiem, kuri integrēti vispārējās pamatizglītības iestādēs; vispārējās vidējās izglītības vispārīzglītojošā virziena mazākumtautību programma; vispārējās vidējās izglītības profesionāli orientētā virziena mazākumtautību programma.

Ārpusstundu laikā skolā tiek piedāvātas šādas aktivitātes:

- fakultatīvs “Peldēšana”;
- deju pulciņš;
- koriģējošā vingrošana;
- leļļu teātris “Rūķītis” (skolas skolēni darbojas leļļu teātrī, attīstot sapratnes un sadarbības kultūru);
- fakultatīvs “Kristīgā mācība”;
- skolēna pašpārvaldes avīze “AGY” redakcija (skolas avīze stāsta un informē skolēniem un viņu vecākiem par skolas dzīvi un tās aktualitātēm);

- skolas muzejs;
- jaunatnes teātris;
- pulciņš “Dekors”;
- koris “Cantabile”;
- klubs “Mājīgums ar savām rokām”;
- fakultatīvs “Angļu valoda”;
- fakultatīvs “Vācu valoda”;
- fakultatīvs “Latviešu valoda”;
- debašu klubs (krievu valoda);
- klubs “Erudīts”;
- vokālais ansamblis;
- noformēšanas pulciņš;
- fakultatīvs “Katoļu ticības mācība”;
- literatūras kafejnīcā;
- “Mazajam floristam”;
- fakultatīvs “Kultūras vēsture”;
- fakultatīvs “Informātika”;
- fakultatīvs “Ķīmija”;
- fakultatīvs “Ģeogrāfija”;
- fakultatīvs “Bioloģija”.

16.vidusskolā sociālpedagoģisko darbību veic sociālais pedagogs, psihologs, palīdz atbalsta grupa, logopēde un medmāsa.

Sociālajam pedagogam ir augstākā pedagoģiskā izglītība un sociālpedagoģiskā izglītība.

3.1.1.tabula

Daugavpils 16.vidusskolas sociāla pedagoga sociālo problēmu risināšanas modelis

Ģimenes apstākļi	<ul style="list-style-type: none"> • veic apsekošanu, • sniedz sociālo palīdzību, • konsultē par sociālo jautājumu risināšanu.
Tieša sadarbība	<ul style="list-style-type: none"> • ar tiesu, • bāriņtiesu, • prokuratūru, • policiju, • sociālo aprūpi,

	<ul style="list-style-type: none"> • bērnu namu, • nakts patversmi u.c. Institūcijām.
Darbs mērķgrupās	<ul style="list-style-type: none"> • aizbildnībā esošie, • sociālā riska bērni, • nelabvēlīgās ģimenes, • neformālie grupējumi.

Sociālā pedagoga darbs problēmu risināšanā bērniem, kuru vecāki atrodas ārzemēs:

Analītiski diagnostiskā:

- sociālās diagnozes noteikšana;
- pozitīvās un negatīvas ietekmes uz bērnu;
- sliktās disciplīnas iemesli.

Korekcijas:

- visu audzinošo ietekmju korekcija: ģimene, draugi, u.t.t.

Sociāli – profilaktiskā un rehabilitācija:

- sociālā ģimenes atveseļošana;
- sociāli tiesiska un cita palīdzība.

Tiesiski aizsargājošā:

- tiesisko normu ievērošana bērna personības aizsardzībā;
- sadarbība ar tiesiskajiem orgāniem.

Psihoterapeitiskā:

- kontrakta nodibināšana ar ģimeni, bērnu vai cilvēkiem, kas atbild par bērna audzināšanu.

Vidutāja:

- palīdzība bērnu interešu veidošanu nostiprināšanā;
- sadarbība ar kompetentiem orgāniem un institūcijām;

Lielu palīdzību skolā sniedz psihologs. Psihologs risina psiholoģiskas problēmas ar bērniem, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm.

3.1.2. tabula

Daugavpils 16. vidusskolas psihologa darbības modelis

Ģimenes problēmas	
Attiecības problēmas	<ul style="list-style-type: none"> • starp pedagogiem, • skolēns – pedagogs, • skolēns – vecāks

Mērķgrupas problēmas	<ul style="list-style-type: none"> • problēmu bērns, • problēmu grupa, • problēmu klase
----------------------	--

Ģimene ir ikvienas sabiedrības pamats. Pirmo ieguldījumu personības attīstībā un izaugsmē sniedz ģimene, bet tikai pēc tam skola, augstskola, darbs un dzīve. Personības veidošanos būtiski ietekmē attiecības ģimenē. Mēs mācamies no tām gan apzināti, gan neapzināti, bieži vien dzīvē atkārtojot attiecību modeļus, ko esam novērojuši savā ģimenē. Tāpēc īpaši svarīgi, lai ģimenē valdītu saskaņa, draudzīga atmosfēra un uzticēšanās.

Vecākiem ģimenē ir vadošā loma. Viņi ir atbildīgi par bērna audzināšanu. Jau no mazotnes vecāki ieaudzina apzinātus katru ģimenes locekļa nozīmi un pienākumus. Sakārtotas un mierīgas attiecības ģimenē ikvienam cilvēkam rada prasības pēc tādas pašas vides sev apkārt ikdienā. Vecāki ir balsts, kas bērniem palīdz veidot attiecības ar tuviniekiem vienaudžiem, skolotājiem.

Mūsdienās tāds jēdziens kā „risku grupas bērni” pietiekami bieži tiek lietots pedagogijā un psiholoģijā. Risku grupas bērni tā ir tā bērnu kategorija, kura ir disponēta ar negatīvu ārējo iedarbību no sabiedrības un tas kriminālelementu puses.

Lai sniegtu psiholoģisku un sociālpedagoģisku palīdzību bērniem un pusaudžiem ir nepieciešams precīzi zināt tādu bērnu kontingentu un to psiholoģisko raksturojumu.

Par galvenajiem iemesliem, kāpēc bērni nonāk risku grupā, ir sekojoši bērnu dzīves apstākļi:

- vienu vai abu vecāku dzeršana;
- vardarbība pret bērnu;
- vienu no vecāku ieslodzījums cietumā;
- atstāti bērni bez vecāku uzraudzības (t.sk. vecāku aizbraukšanās ārzemēs);

Bērna ilgā dzīvošana nelabvēlīgajā ģimenē izraisa negatīvas psihiskas, fiziskas un citas bērna izmaiņas, kas noved pie smagām sekām. Nav dziļaku garīgu rētu ko bērībā bērns gūst no vecākiem. Šīs rētas ir nedzīstošas un izpaužas depresijā, deviantā uzvedībā. Bērns zaudē savu vērtību un viņam nav prasmes izveidot savu dzīvi.

Cilvēka pārdzīvošanas spēks stresa situācijās ir atkarīgs no tā, kā viņš uztver un interpretē šos notikumus un apstākļus. Bērni nevar regulēt pārdzīvojuma spēku. Stresa situāciju pārdzīvojums atstāj lielu ietekmi bērna psihē.

Ļoti sarežģīti veidojas psiholoģiskie apstākļi bērna attīstībai, kuram ir liegta vecāku mīlestība, kuru ir atgrūduši paša vecāki. Bērns tādā situācijā pats mēģina izmainīt savu

dvēseles stāvokli. Bērna psiholoģiskajā attīstībā smagi atsaucas dzīvošana nelabvēlīgos ģimenes apstākļos, bet vēl grūtāk pārdzīvojas atraušana no ģimenes.

A.Makarenko savā grāmatā raksta, ka daudzas ģimenēs nav viss kārtībā. Retos gadījumos tajās notiek katastrofa, dažkārt rodas atklātas domstarpības, bet vēl biežāk noris slēpts konflikts – vecāki ne tikai nenojauš to, bet pat nepamana pirmās šīs konflikta pazīmes. Galvenais konflikts ir laika trūkums. (11, 4)

Vecākiem dažādu iemeslu dēļ trūkst laika bērna audzināšanai, tas ir naudas pelnīšana (kā rezultāts ilgs darba laiks, vai pat divas darba vietas), karjeras veicināšana un citi iemesli. Pēdējos gados ļoti populārs ir darbs ārzemēs. Bet, ja sākumā uz darbu aizbrauca lielāka daļa Latvijas jaunatnes, tad tagad, pēc iestāšanās Eiropas Savienībā, aizbrauc daudz pieaugušo iedzīvotāju, lai pelnītu naudu savām vajadzībām un palīdzēt ģimenei. Šo plūsmas kustību var paskaidrot ar Latvijā pastāvošo augstu bezdarba līmeni, zemu atalgojumu un pievilcīgs ir arī tas, ka ārzemēs var pelnīt daudz vairāk strādājot laukumā vai rūpnīcās un bez augstskolas diplomu, nekā pelnīt nedaudz vairāk minimālās darba algas, pēc augstskolas beigšanas.

Tāpat kā visā Latvijā, arī no Daugavpils daudzi aizbrauc uz ārzemēm, lai realizētu savas ambīcijas un pelnītu naudu savu mērķu sasniegšanai vai citiem mērķiem. Un kā mēs jau augstāk minējām, pēdējos gados aizbrauc arī pieaugušie cilvēki, kam ir ģimenē, un Latvijā viņi atstāj ne tikai vīru vai sievu, bet pats galvenais savus bērnus. Tieši šī problēma ir diplomdarba galvenais mērķis.

Viena no svarīgākajiem prioritātēm skolā ir skolēnu sasniegumu paaugstināšana. Salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu, šogad 40% skolēnu paaugstināja savu sekmību un 60% skolēniem sekmība palika iepriekšēja līmenī. Skolotāju atskaites norāda, kā izplatītākie nesekmības iemesli ir neattaisnojoši kavējumi, mācību motivāciju trūkums, mājas darbu neizpilde, nepietiekoša kontrole no vecāku puses. Tieši pēdējais iemesls – nepietiekoša kontrole no vecāku puses – ietekmē bērnu emocionālo stāvokli.

Nereti pašas vecmāmiņas, vectēvi vai radnieki atnāk pie 16.vidusskolas sociālā pedagoga ar lūgumu palīdzēt viņiem un bērniem. Daži prasa padomu, kā viņiem rīkoties ar bērnu, daži prasa, lai sociālais pedagogs parunā ar bērnu vai veic anketēšanu, lai labāk uzzinātu bērna problēmas.

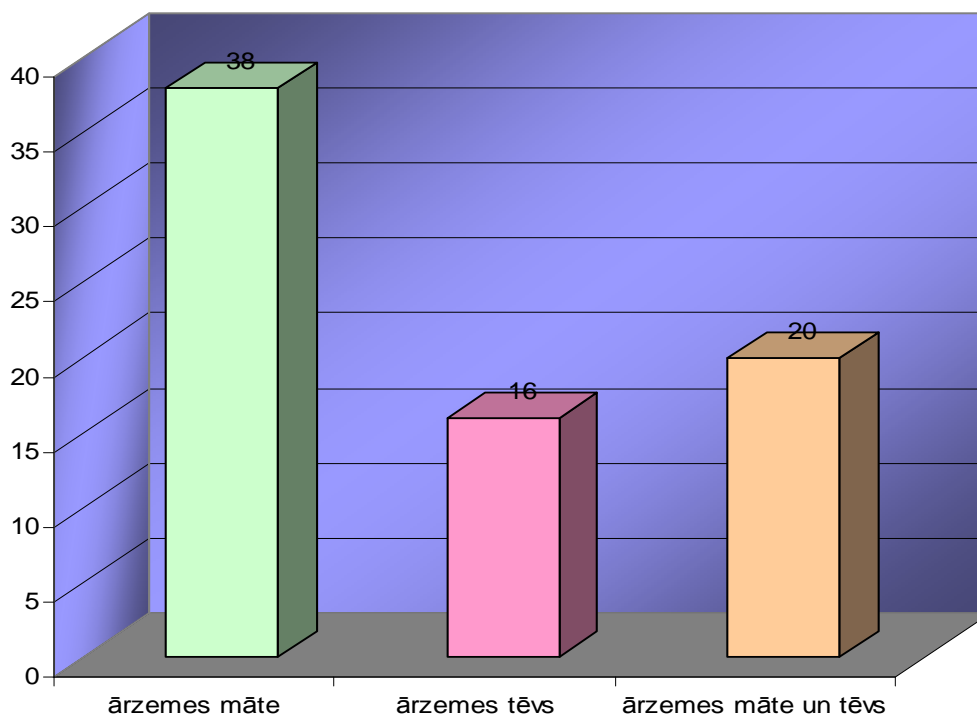
Tika veikta klases audzinātāja anketēšana (31 klašu komplekts) ar mērķiem (sk. 1.pielikumā):

- uzzināt, ar ko ir atstāts bērns;
- problēmu atklāšana ģimenes, kur vecāki ir ārzemēs.

Problēmas ir sekojošas:

- psiholoģiskā nestabilitāte – 86 %

- uzvedības traucējumi – 72 %
- stundu kavējumi – 28 %
- problēmas ar vienaudžiem – 73 %
- nav motivācijas mācībās – 70 %

3.1.1. att. Daugavpils 16. vidusskolas vecāku skaits, kuri strādā ārzemēs

Galvenokārt ārzemēs atrodas viens no vecākiem. Ir gadījumi, ka nepilnā ģimenē māte atrodas ārzemēs un tad ar bērna aprūpi nodarbojas vecvecāki vai tantes. Ir gadījumi, kad par bērnu rūpējas vecākā māsa (sk. 3.1.1.att.).

Autore anketēja (2.pielikums „Skolēnu, kuru vecāki strādā ārzemēs, aptaujas lapa”) Daugavpils 16.vidusskolas skolēnus, lai ieraudzītu bērnu skaitu, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm un noteiktu, kā jūtas bērns vecāku prombūtnes laikā.

3.1.3. tabula

Daugavpils 16. vidusskolas skolēnu skaits, kuru vecāki strādā ārzemēs

Klases		Kopējais skolēnu skaits	Skolēnu skaits, kuru vecāki strādā ārzemēs
1. klases	1.a	27	3
	1.b	26	2
	1.c	19	0
2. klases	2.a	25	3
	2.b	26	2

	2.c	15	1
3. klases	3.a	23	2
	3.b	22	1
	3.c	17	2
4. klases	4.a	21	1
	4.b	17	3
	4c	16	2
Kopā 1.-4.klasēs		229	19
5. klases	5.a	30	0
	5.b	20	2
6. klases	6.a	20	3
	6.b	20	3
7. klases	7.a	22	0
	7.b	23	2
8.klases	8.a	22	3
	8.b	18	0
	8.c	28	4
9.klases	9.a	28	3
	9.b	22	3
Kopā 5.-9.klasēs		253	23
10.klases	10.a	25	2
	10.b	25	3
11.klases	11.a	24	2
	11.b	21	3
12.klases	12.a	23	2
	12.b	26	2
	12.c	22	2
Kopā 10.-12.klasēs		166	16
Skolā kopā		648	58

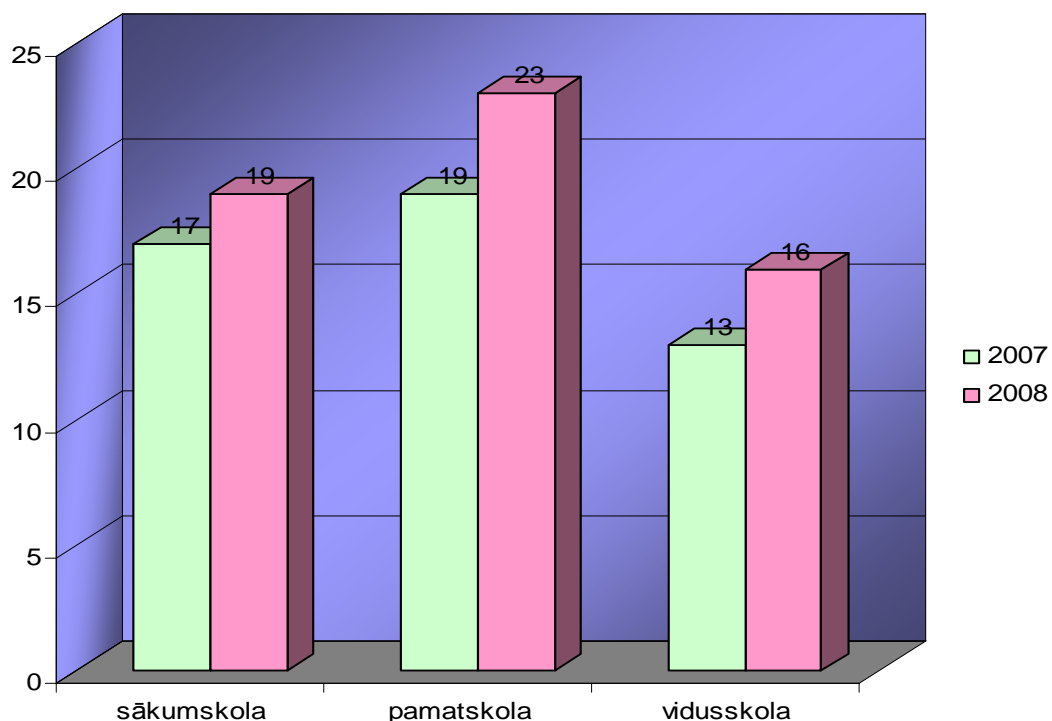
Pamatojoties uz iegūtajiem rezultātiem 3.1.3.tabulā, var secināt: kā Daugavpils 16.vidusskolā kopējais bērnu skaits ir seši simti četrdesmit astoņi bērni.

Sākumskolā kopējais bērnu skaits ir divi simti divdesmit deviņi bērni. No tiem divi simti divdesmit deviņiem bērniem 19 bērniem vecāki ir prombūtnē ārzemēs.

Pamatskolā ir divi simti piecdesmit deviņi bērni un no tiem bērniem 23 bērni ir bez vecākiem, jo vecāki ir ārzemēs.

Vidusskolā ir simt sešdesmit seši bērni un no šiem bērniem 16 bērnu vecāki ir peļņā ārzemēs.

Daugavpils 16.vidusskolā no visiem esošajiem bērniem ir piecdesmit astoņi bērni , kuru vecāki ir devušies uz ārzemēm. Un vislielākais bērnu skaits ir tieši pamatskolā - 23 bērni.

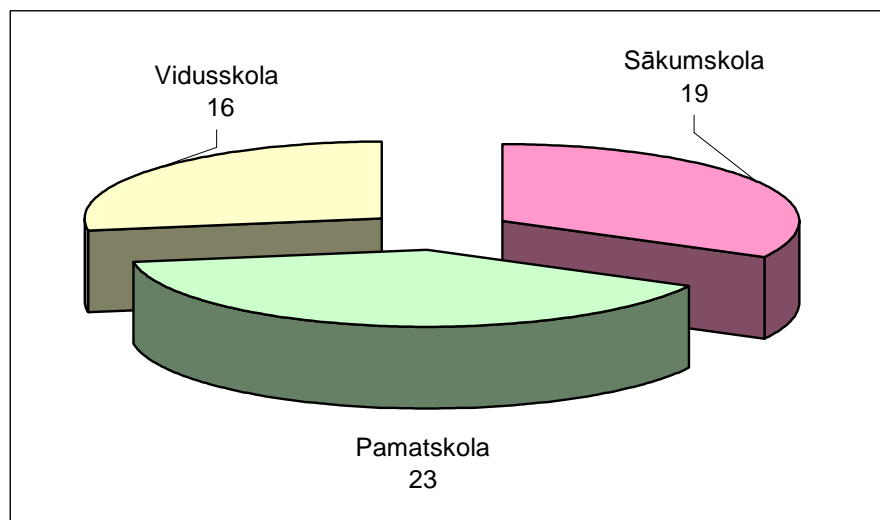
3.1.2. att. Daugavpils 16. vidusskolas skolēnu skaits, kuru vecāki strādā ārzemes (2007. un 2008. gada salīdzinājums)

Atspoguļotais liecina, ka to bērnu skaits, kuru vecāki ir prombūtnē ārzemēs, pieaug (skat.3.1.2.att.).

Bērni, kuru vecāki ir devušies uz ārzemēm sākumskolā: 2007.gadā – 17 bērni, 2008.gadā – 19 bērni.

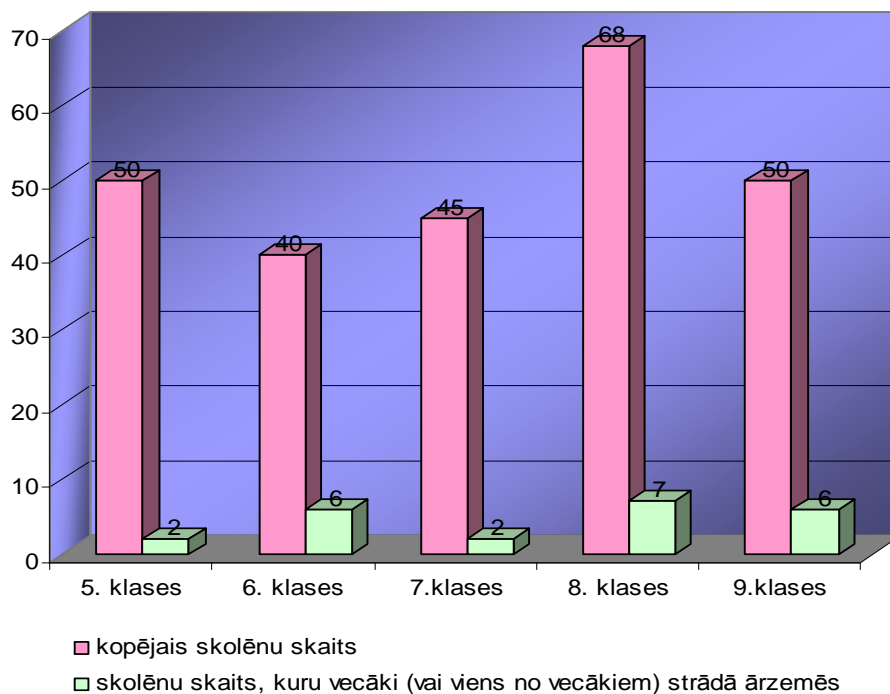
Pamatskolā: 2007.gadā – 19 bērni, 2008.gadā – 23 bērni.

Vidusskolā: 2007.gadā – 13 bērni, 2008.gadā – 16 bērni.

3.1.3. att. Daugavpils 16.vidusskolas skolēnu skaits, kuru vecāki strādā ārzemēs (2007./2008. m.g.)

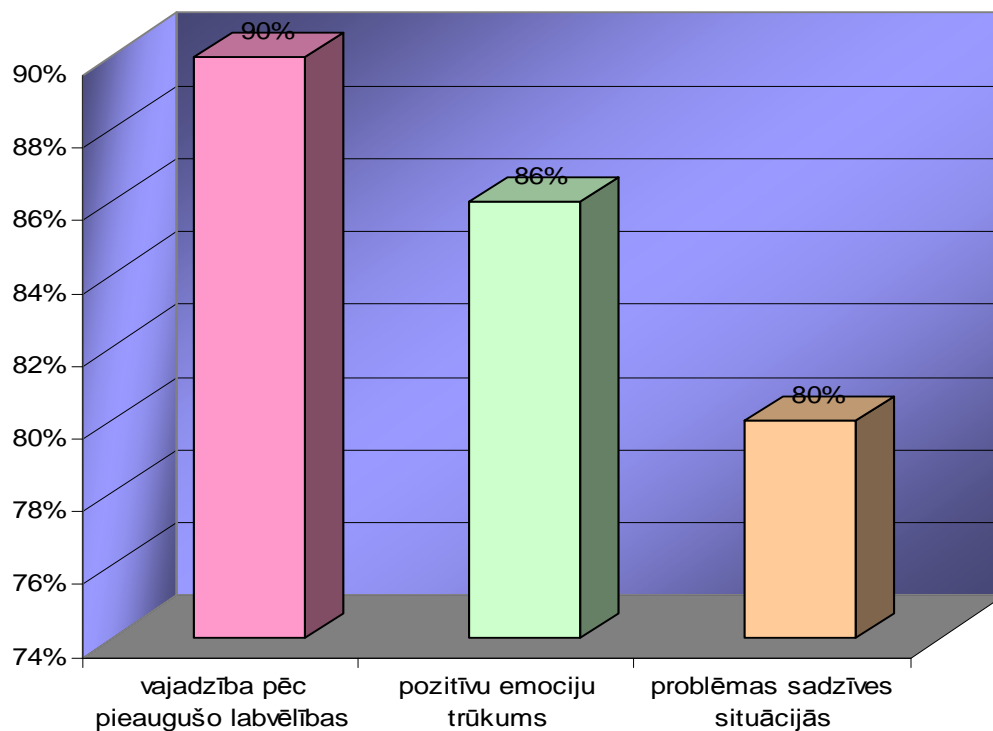
Pēc 3.1.3.attēla datiem ir redzams, ka visvairāk bērnu, kuru vecāki (viens vai abi vecāki) ir devušies pelnīt naudu uz ārzemēm, ir pamatskolā. Salīdzinājumā ar sākumskolu šo bērnu skaits ir lielāks par četriem bērniem. Bet vismazāk tādu bērnu ir vidusskolā. Tajā mācās 16 bērni, kuri dzīvo ar vienu no vecākiem, radniekiem, svešiem cilvēkiem vai vieni paši.

3.1.4. att. Daugavpils 16. vidusskolas tieši pamatskolas bērnu skaits, kuru vecāki atrodas ārzemēs

3.1.4.attēlā redzam pamatskolas kopējo skaitu katrai klasei un cik ir bērnu, kuru vecāki ir ārzemēs.

Vislielākais bērnu īpatsvars ir astotajās klasēs, kur šis rādītājs ir 2.7% no kopējā bērnu skaita, kuri mācās pamatskolā. Pēc tam seko 6. un 9.klases, kur šo bērnu īpatsvars ir 2.3% no kopējā bērnu skaita, kuri mācās pamatskolā. Piektajās un septītajās klasēs tādu bērnu īpatsvars ir 0.79% no kopējā bērnu skaita, kuri mācās pamatskolā. Šajās klasēs bērniem ir vismazākais īpatsvars.

3.1.5. att. Bērnu sociāli psiholoģiskas problēmas, kuru vecāki ir prombūtne ārzemēs

Pēc anketēšanas rezultātiem redzams, ka bērniem, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm, ir sociāli psiholoģiskās problēmas:

- vajadzība pēc pieaugušo labvēlības – 90 %;
- pozitīvu emociju trūkums – 86 %;
- problēmas sadzīves situācijās – 80 %

Lai noteiktu esošās problēmas, tika veikta to personu anketēšana, kuras izpilda vecāku lomu. Pētījumā piedalījās 30 cilvēki (sk. 3. pielikumu).

Personām, kuras ir uzņēmušās atbildību par bērniem viņu vecāku prombūtnes laikā, problēmas noteikšana:

- audzināšanā;
- psiholoģiskās;
- sociālās;
- savstarpējās attiecības;
- brīvā laika organizēšana bērniem;
- apmācības un uzvedības problēmas bērniem.

Pētījumu rezultātā tika noteiktas galvenās problēmas:

- sakari ar vecākiem – 56 %;

- grūtības ar bērnu sekmības kontroli – 78 %;
- sliktas savstarpējās attiecības – 70 %;
- grūtības uzvedības kontrolēšanā – 87 %;

atsevišķos gadījumos – vispār nav sakaru ar vecākiem – 10 %.

Mēs apskatīsim trīs atšķirīgas ģimenes, ar saviem problēmām bērnu audzināšanas jomā.

16.vidusskolā tieši pamatskolā ir visvairāk bērnu, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm. Tātad bērni būs tieši no pamatskolās, un no dažādiem klasēm (4.pielikums).

Šajā gadījumā autore izskata trīs situācijas kur bērns paliek ar radniekiem, ar vienu no vecākiem un ar ģimenes draugu vecāku prombūtnes laikā.

Pētījuma rezultāti ir sekojoši:

3.1.4. tabula

Audzinātāju anketēšana par bērniem, kuru vecāki ir ārzemēs

Bērns	Uzvedības traucējumi (saskarsmes problēmas, agresivitāte, noslēgtība, mazvērtības komplekss, u.c.)	Mācības (uzlabojušās, nemainīgas, pasliktinājušās)	Ar ko dzīvo bērns?	Cik ilgi vecāki ir ārzemēs?	Cik bērnu ir ģimenē?
Bērns X	agresivitāte	pasliktinājušās	vecmāmiņa	2 gadi	2
Bērns 2X	noslēgtība	nemainīgas	tēvs	1.5 gadi	2
Bērns 3X	mazvērtības komplekss	pasliktinājušās	mātes draudzene	8 mēn.	1

Pēc tabulas datiem ir redzams, ka pirmajam bērnam X pēc vecāku aizbraukšanas uzvedība mainījās uz slikto pusi. Viņam parādījās agresivitāte pret apkārtējo vidi, kas izpaužas attiecībās ar klasesbiedriem, skolotāju un vecmāmiņu. Viņš ierobežoja sevi, un, kā viņam liekas aizsargājot sevi, no svešiem cilvēkiem, kuri nevar aizvietot vecākus un sniegt nepieciešamo audzināšanu.

Agresija tiek definēta kā fiziska vai verbāla uzvedība, kas ir vērsta, lai kādam nodarītu ļaunu. (13, 48) Agresija var izpausties arī simboliska veidā – apmelojot kādu cilvēku, aizvainojot izsakoties par viņu, bojājot vai iznīcinot viņa īpašumu. (14, 71)

Vecāku prombūtne arī negatīvi ietekmēja bērna mācības. Nevelēšanās pildīt mājas darbus, neuzmanība mācību stundās, strīdi ar klases audzinātāju- tas viss ietekmēja bērna mācības un kā rezultātā bērna sekmes ir pasliktinājušās.

Pie tam ir vērts pieminēt, ka bērns līdz pilngadības sasniegšanai ir vecāku aizgādībā, kas ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņu personiskajās un mantiskajās attiecībās (Latvijas Republikas Civillikums 177.pants). Sarunā ar bērna vecmāmiņu, es uzzināju, ka vecāki aizbraucot uz ārzemēm, neatstāja viņai notariāli apliecinātu pilnvaru, kas ir likuma pārkāpums, jo saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 38.panta pirmo nodaļu, bērna pārstāvību noformē ar notariāli apliecinātu pilnvaru. (1)

Tādējādi, var secināt, ka vecāku aizbraukšana uz ārzemēm uz darbu negatīvi ietekmēja bērna uzvedību, kas izpaužas agresivitātē pret apkārtējo vidi un cilvēkiem. Bērna mācības pasliktinājušās un ir drauds, ka viņa emocionālais stāvoklis ar laiku var vēl pasliktināties. Kā arī mēs noskaidrojām, ka šajā ģimenē pārkāpa likumu, jo aizbraucot uz ārzemēm, vecāki neparūpējās par notariāli apliecinātu pilnvaru, kas dod vecmāmiņai tiesības juridiski pārstāvēt bērnu.

Otrais bērns 2X pēc viena no vecākiem aizbraukšanas ir noslēdzies sevī. 2X bērnam nav velēšanās kontaktēties ar pusaudžiem, izklaides viņu neinteresē un savu brīvo laiku viņš labprāt pavadā vienatnē. Audzinātājs nevar atrast kopēju valodu ar bērnu 2X, jo bērns 2X arī ar audzinātāju neiet uz kontaktu. Noslēgtība izpaužas bērnam kā nevēlēšanās kontaktēties ar pusaudžiem, skolotājiem un ģimeni.

Viena no vecākiem aizbraukšana uz ārzemēm neietekmēja 2X bērna mācības. Viņa sekmes nav pasliktinājušās un nav uzlabojušās. Mācās tādā pašā līmenī.

Varu atzīmēt to, kā tāds fakts, ka 2X bērns palika ar vienu no vecākiem, tas ir, ar tēvu, galvenokārt neietekmēja viņa mācības. Tomēr 2X bērna noslēgtība ir slikts rādītājs un tēvam savlaicīgi ir jāpadomā par bērna emocionālo stāvokli.

Apskatīsim trešo situāciju. No tabulas datiem ir redzams, ka klases audzinātāja atzīmēja, ka bērnam 3X vecāku prombūtne parādījās mazvērtības komplekss. Katrs bērns mazvērtības kompleksus uztver un pārdzīvo citādi. To lielā mērā nosaka temperaments, bērna raksturs, apkārtējā vide un varbūtējā dzīves pieredze. Pastāv arī zināma atkarība no nervu sistēmas tipa - cik kurš ir spējīgs pretoties negatīviem impulsiem.

Bērnam 3X šķiet, ka viņš ir citāds salīdzinājumā ar citiem bērniem, kuriem ir vismaz viens vecāks. Bet viņš jau astoto mēnesi dzīvo kopā ar mātes draudzeni, pie kuras viņu atstāja vecāki aizbraucot uz ārzemēm uz darbu. Iespējams, bērnam liekas, ka māte un tēvs pameta viņu, aizmirsa par viņu un pavisam nemīl, jo viņš jau astoņus mēnešus dzīvo pie „svešas

šanas". Tādu sajūtu pastiprina arī tas, ka viņš ir vienīgais bērns ģimenē un nav māsas vai brāļa atbalsta.

Šajā gadījumā bērnam 3X pasliktinājušās mācības, samazinājās draugu loks, visi bērni viņam liekas pārāki par viņu. Sliktas atzīmes pastiprina bērna emocionālo stāvokli un palielina nevēlēšanos mācīties. Klasesbiedru sasniegumi tiek saprasti kā personīgās neizdošanās.

Sociālā pedagoga darbībā aktuāli ir palīdzēt bērniem uzvedības problēmu risināšanā, tāpēc bieži jālieto uzvedības terapeitiskā konsultācijas koncepcija. Lai izmantotu šo koncepciju, jāpārzina dažādas tehnikas.

Korekcijas tehnika:

- pašapziņas treniņš;
- sistemātiskā desensitizācija, palīdz pārvarēt bailes;
- pastiprināšanas tehnika liek iedomāties vissliktāko, kas varētu notikt;
- nepatīkamo sajūtu sensitivizācija, nevēlamā uzvedība iztēlē tiek savienota ar nepatīkamām izjūtām;
- iekšējās eksplozijas tehnika jeb korekcija ar soda palīdzību.

Kognitīvās uzvedības modifikācijas, tehnikas

- domu apturēšana;
- uzmācīgu domu novēršana;
- novēršanas/ izklaides tehnikas, lai novērstu nevēlamās emocijas;
- pārstrukturēšana/koncentrēšana, pozitīvo nodomu nodalīšana no negatīvas uzvedības un pārdefinēšana.

Relativitātes terapija

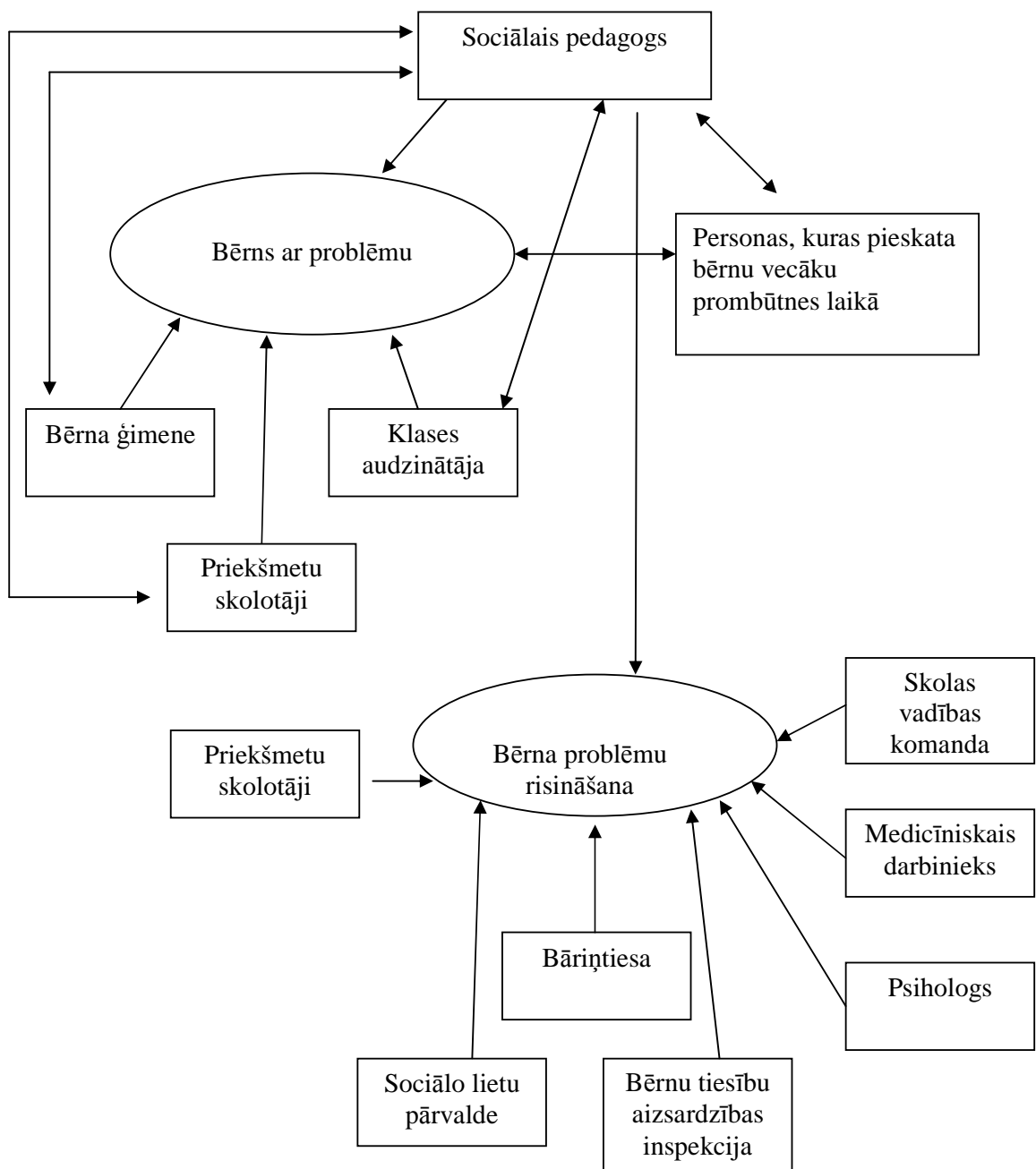
Terapijas mērķis – palīdzēt klientam atteikties no bezatbildīgas uzvedības un iemācīties tādus veidus, kas uzlabo viņa funkcionēšanu.

Terapijā tiek ievēroti sekojoši principi, darba paņēmieni:

- atsaucīgas terapeita un klienta attiecības;
- koncentrēšanās vairāk uz uzvedību neka uz sajūtām un emocijām;
- koncentrēšanās uz tagadni;
- vērtību noskaidrošana;
- reālas darbības plānošana.

3.2. Programma problēmu mazināšanai

Sociālais pedagogs, risinot bērnu problēmas, kuru vecāki atrodas prombūtnē ārzemēs, ir izstrādājis efektīvu plānu (skat. 3.2.1.att.).

3.2.1.att. Sociālā pedagoga darbība palīdzības sniegšanā Daugavpils 16.vidusskolā ārzemēs esošu vecāku bērniem

Veicot skolēnu, kuriem vecāki ir devušies uz ārzemēm, izpēti un izzinot pastāvošās problēmas, tika sastādīta programma šo problēmu mazināšanai.

3.2.1. tabula

Programma problēmu mazināšanai ārzemēs esošu vecāku bērniem

Nr. p.k.	Programmas uzdevumi	Realizētāji	Metodes	Plānotais rezultāts
1.	Audzinātāju intervēšana par bērniem, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm	Audzinātāji	Anketēšana, pārrunas	Uzzināt, ar ko ir atstāts bērns un atklāt problēmas, kuras pastāv ģimenēs, kur vecāki ir aizbraukuši
2.	Darbs ar bērniem, kuru vecāki ir prombūtnē ārzemēs	Bērni	Anketēšana	Noskaidrot, kā jūtas bērns vecāku prombūtnes laikā, kā pavada savu brīvo laiku
3.	Pārrunas par bērnu problēmām	Bērni	Pārrunas	Noskaidrot iemeslus, kāpēc bērniem ir problēmas vecāku prombūtnes laikā
4.	Dalība audzināšanas stundās	Bērni	Novērošana	Izpētīt skolēnu uzvedību un savstarpējās attiecības, attiecības ar skolotājiem, kuri kontaktējas ar bērniem, kuru vecāki ir ārzemēs
5	Personu, kas pieskata bērnus, aptauja	Personas, kuras pieskata bērnus	Anketēšana	Noskaidrot bērna uzvedības, emocionālā stāvokļa izmaiņas, uzvedības un mācību motivāciju pēc vecāku aizbraukšanas
6.	Informācijas sniegšana individuālu gadījumu risināšanai	Vecāki	Konsultācijas (telefoniska sazināšanās ar vecākiem, kuri ir ārzemēs)	Informēt vecākus par pastāvošajām problēmām un ieteikt to risinājumus
7.	Profilaktiskais darbs ar	Vecāki	Pārrunas	Mēģināt uzlabot situāciju

	vecākiem, kuri gatavojas doties uz ārzemēm (sanāksmēs un vecāku dienās), sniedzot zināšanas par saskarsmes procesu ģimenē, bērna augšanu un attīstību			ģimenē, sniegt vecākiem palīdzību problēmu risināšanā
8.	Citu institūciju un dienestu iesaistīšana (Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas, bāriņtiesas, Daugavpils pilsētas domes sociālo lietu pārvaldes, Daugavpils pilsētas domes izglītības pārvaldes bērnu tiesību aizsardzības inspektore, Pašvaldības policijas un citu) bērnu problēmu risināšanā	A. Nalivaiko	Konsultācijas, pārrunas	Sniegt konsultācijas vecākiem, bērniem, kuru vecāki ir ārzemēs, un personām, kas bērnus pieskata, lai netiktu pārkāpta likumdošana. Speciālistu palīdzība konkrētu problēmu risināšanā. Konkrētu jautājumu risināšana. Sniegt informāciju bērnu tiesību aizsardzības inspektorei par bērniem, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm.

3.3. Programmas aprobācija

Iegūstot informāciju no klases audzinātāja, sociālais pedagogs izveido bērna uzskaites karti. Nākamais solis ir visu ģimenes sakaru izvērtēšana (attiecības ar radniekiem, jo bieži radnieki ir iekļauti bērnu audzināšanas procesā vecāku prombūtnes laikā), visu bērna kontaktu izpēti.

Tādēļ tiek veikti sekojošie pasākumi:

- ģimenes apmeklējums;
- dzīves un audzināšanas apstākļu izpēti;
- bērna sadzīves apstākļu noskaidrošana;
- sadarbība ar municipālo policiju;
- sadarbība ar bāriņtiesu;

- problemātisko situāciju noskaidrošana;
- konsultācijas ar vecākiem.

Konsultācijas laikā vecāki saņēma bukletus, kur viņi varēja atrast informāciju par to, kas viņiem jāzina dodoties darbā uz ārvalstīm un atstājot bērnus Latvijā. (5.pielikums)

Pēc kompleksās diagnostikas noteikšanas tiek izstrādāts individuālais plāns darbam ar bērnu un ģimeni. Tiek izvirzīti mērķi un uzdevumi, noteikts to komandas dalībnieku sastāvs, kuri piedalīsies šajā darbā.

Problēmas raksturojums Nr.1.

Daugavpils 16.vidusskolā 8.klasē mācījās Liāna. Viņa dzīvoja ar vecmāmiņu jau ilgu laiku, jo māte bija aizbraukusi uz ārzemēm pelnīt naudu. Liānai ar vecmāmiņu sākās nesaskaņas sakarā ar viņas uzvedību (vēlie nācieni mājās, draugu zvani, attieksme pret mācībām). Vecmāmiņa atnāca pie sociālā pedagoga pēc palīdzības.

Pēc sarunas ar vecmāmiņu tika konstatēts, ka vecmāmiņa nevarēja tikt galā ar mazmeitas uzvedību. Pēc mātes aizbraukšanas Liāna bija ļoti mainījies – vēlu nāca mājās, pavirši attiecās pret mācībām, viņai bieži zvanīja draugi. Atrast kontaktu ar mazmeitu vecmāmiņai neiznāca. Liāna negribēja viņu uz klausīt.

Pēc sarunas ar māti (pa telefonu), tika noskaidrots, ka pēc mātes aizbraukšanas uz ārzemēm viņai uzreiz sabojājās attiecības ar bērnu. Mātes aizbraukšana bija materiālo apstākļu dēļ, iekārtojoties ārzemes mātei bija jāpaņem meiteni līdzī, bet Liāna bija kategoriski pret. Māte, atbraucot mājās, sāka ķerties pie bērna audzināšanas, bet Liāna nepadevās mātes aizrādījumiem, sakarā ar to starp viņām bija lielas nesaprašanās. Māte ļoti skuma pēc savas meitas.

Meitene bija pret mātes aizbraukšanu uz ārzemēm, jo ar laiku viņai pašai vajadzētu braukt uz turieni. Liānai nepatīk, ka atbraucot māte viņu vienmēr kritizēja. Liāna stāstīja, ka vecmāmiņa negribēja viņu saprast, viņai vienmēr nepatika viss, ko un kā viņa darīja, tāpēc arī Liāna negribēja uz klausīt vecmāmiņu.

Sociālais pedagogs, uzzinot par Liānas mātes atbraukšanu, nolēma organizēt tikšanos ar skolas psihologu Liānai, vecmāmiņai un mātei, lai izanalizētu šo situāciju. Sociālais pedagogs ir kā koordinators problēmas atrisināšanā saskaņoti ar skolas komandu (priekšmetu skolotājiem, klases audzinātāju, psihologu).

Pēc profilaktiskās pārrunas tika iegūts pozitīvs rezultāts, meitene kopā ar māti nolēma aizbraukt uz ārzemēm.

Individuālā komandas darba programma par esošo gadījumu (meitene Liāna)

<i>Nr. p/k</i>	<i>Saturs</i>	<i>Klases audzinātāja</i>	<i>Sociālais pedagogs</i>	<i>Psihologs</i>	<i>Priekšmetu skolotāji</i>
1.	Sekmības kontrole	X			X
2.	Stundu apmeklējums ar mērķi novērot bērnu stundas laikā	X	X		
3.	Profilaktisko pārrunu organizēšana	X	X	X	X
4.	Psihodiagnostikas izveidošana			X	
5.	Konfliktsituāciju apspriešana un iztirzāšana	X	X	X	

Problēmas raksturojums Nr.2.

Daugavpils 16. vidusskolā 7.klasē mācījās Ilona. Bija izveidojusies situācija, ka meiteni māte bija atstājusi kaimiņienei, bet pati atradās ārzemēs. Meitenei bija radušās psiholoģiskās problēmas.

Darbības plāna izveide:

- saruna ar klases audzinātāju;
- saruna ar meiteni;
- saruna ar skolas psihologu;
- dzīves vietas apmeklēšana;
- sarunas ar kaimiņiem;
- saruna ar māti (pa telefonu);
- saruna ar meitenes radniekiem.

Klases audzinātāja pastāstīja, ka meitenei mācībās un uzvedībā problēmu nebija, bet viņa ļoti skuma pēc mātes, bieži raudāja, žēlojās par sliktām attiecībām ar kaimiņieni, bieži bija noslēgta, negribēja iet mājās.

Meitene pastāstīja, ka māte aizbraukusi uz ārzemēm, jo par dzīvokli bija lieli parādi. Dzīvoklis tika izīrēts, bet meitene palikusi pie kaimiņiem, kurai jau bija 2 savi zēni. Meitene bieži strīdējās ar viņiem. Māte sūtīja naudu meitenei, bet to saņēma kaimiņiene. Ilona ļoti skuma, kad neviena nebija mājās, viņa zvanīja mātei. Parāds par telefona sarunām sasniedza – 70 latus. Kaimiņiene meiteni bāra, draudēja, ka izdzīs no dzīvokļa. Meitenes māte nevarēja

atbraukt, jo baidījās zaudēt darbu, bet uz ārzemēm bērnu paņemt nevarēja – nebija kur dzīvot. Māte ne tik daudz pelnīja, lai ārzemēs varētu īrēt dzīvokli sev un bērnam.

Psihologs veica diagnostiku. Meitene ļoti cieta, varēja būt psiholoģiskas problēmas, bija nepieciešams individuālais darbs.

Sociālais pedagogs apmeklēja meiteni dzīves vietā: 2-istabu dzīvoklis, kurā dzīvoja ģimene – 2 pieaugušie, viņu 2 bērni un Ilona. Atmosfēra ģimenē bija saspringta, meitenei nebija savas personiskās dzīves telpas.

Pēc sarunām ar māti (pa telefonu), tika noskaidrots, ka mamma nevarēja atbraukt un paņemt Ilonu, tāpēc tika izlemts lūgt palīdzību radniekam – Ilonas mamma brālim, kurš dzīvoja citā pilsētas rajonā. Pati mamma apsolīja ar viņu sazināties un pierunāt paņemt meiteni, līdz brīdim, kad pati ieradīsies Latvijā. Juridiski tiks noformēta pilnvara. Māte arī paziņoja onkuļa koordinātes.

Pēc sarunas ar onkuli, izrādījās, ka šis cilvēks nevēlas uzņemties rūpes par Ilonu, pašam dzīvē bija daudz problēmu. Tika apspriesti vairāki varianti, kā rūpēties par meiteni, vairākas reizes bija jārunā un jācenšas risināt problēmu, līdz mātes brālis tomēr piekrita paņemt Ilonu pie sevis. Sociālais pedagogs sazinājās ar šo cilvēku. Strādāja psihologs, bet meitenes skumjas nepārgāja. Viss darba process prasa ilgu laiku.

3.3.2.tabula

Individuālā komandas darba programma par esošo gadījumu (meitene Ilona)

<i>Nr. p/k</i>	<i>Saturs</i>	<i>Klases audzinātāja</i>	<i>Sociālais pedagogs</i>	<i>Psihologs</i>	<i>Direktora vietnieks audzināšanas darbā</i>	<i>Priekšmetu skolotāji</i>
1.	Izveidot bērna sociālo portretu	X	X			
2.	Bērna raksturojuma izveidošana	X	X	X		
3.	Brīvlaika organizēšana	X	X		X	
4.	Stundu apmeklētības kontrole	X	X			
5.	Stundu apmeklējums ar mērķi novērot bērnu stundas laikā		X	X		
6.	Profilaktisko pārrunu organizēšana	X	X	X		X
7.	Psihodiagnostiskas izveidošana			X		
8.	Sekmības kontrole	X				X

9.	Konfliktsituāciju apspriešana un iztirzāšana	x	x	x		
10.	Bērna ģimeņu apmeklējums	x	x			

Problēmas raksturojums Nr.3.

Daugavpils 16.vidusskolā mācījās meitene Agnese 8.klasē. Sociālais pedagogs saņēma informāciju no klases audzinātāja, ka Agneses māte aizbrauca uz ārzemēm. Meitene dzīvoja ar patēvu mātes prombūtnes laikā un pirms aizbraukšanas māte nebija neatstājusi pilnvaru.

Sociālā pedagoga darbība:

- saruna ar meiteni;
- meitenes reģistrēšana uzskaitē;
- mājas apmeklējums;
- ģimenes sakaru izvērtēšana;
- meitenes kontaktu izpēte;
- meitenes sekmības un uzvedības kontrole;
- kontaktu uzlabošana ar māti (pa telefonu).

Klases audzinātāja pastāstīja, ka meitenei mācībās un uzvedībā problēmu nebija, bet viņa ļoti skuma pēc mātes. Attiecības ar patēvu bija normālas.

Meitene bija pastāvīgi sociālā pedagoga uzmanības lokā un problēma tika risināta ar psihologa sadarbību. Sociālajam pedagogam bija jāstrādā ātri, jo no neatrisinātās situācijas cieta bērns.

Lai palīdzētu bērniem izvairīties no problēmām, kurā viņi atrodas pēc vecāku aizbraukšanas ārzemēs, sociālajam pedagogam jāpievērš uzmanība preventīvajam darbam, organizējot konsultācijas bērniem, vecākiem un skolotājiem:

- par tiesībām un pienākumiem (bērniem, vecākiem);
- par iespējamiem problēmas risināšanas variantiem (bērniem, vecākiem, personām, kuras pieskata bērnus vecāku prombūtnes laikā, skolotājiem);
- skolas dezadaptācijas profilakse (konsultācijas skolotājiem);
- savstarpējo attiecību normalizācija ģimenē.

Konsultējot vecākus (individuālu gadījumu risināšanai) un skolotājus, sociālais pedagogs palīdz radīt labvēlīgu atmosfēru gan ģimenē, gan skolā. Konsultāciju laikā sociālais pedagogs dod padomus, kuriem ir rekomendējošs raksturs un kuri sniedz pedagoģisku atbalstu.

Sociālā pedagoga darbības mērķis un gala rezultāts atkarīgs no tā, cik precīzi noteikts darbības saturs, kādas metodes izvēlētas, lai sasniegtu mērķi un kādas ir darbības organizatoriskās formas.

Sociālās pedagoģijas metodes ir virzītas uz personību, tās pilnveidošanos, pašaudzināšanu, pašorganizāciju un pašnoteikšanos.

Metodes izvēle ir atkarīga:

- no bērna ģimenes problēmas;
- no personības īpatnībām;
- no mikrovides audzināšanas;
- no sociālās adaptācijas līmeņa;
- no sociāli pedagoģiskās iedarbības sfēras;
- no speciālista iespējām.

Sociālā pedagoga lomas atklājas noteiktu profesionālo uzdevumu veikšanas procesā. Strādājot ar bērniem (kuru vecāki atrodas ārzemes), vecākiem (individuālo gadījumu risināšanai), personām (kuras pieskata bērnus vecāku prombūtnes laikā), pedagogiem, sociālajam pedagogam jāņem vērā indivīdu individuālās vajadzības, nepieciešamību un atbilstoši tām jāpilda nepieciešamās lomas.

Sociālais pedagogs pilda vairākas lomas. Galvenā vai noteicošā pedagoga loma ir konsultants. Tālāk konsultācijas procesā var izdalīt arī citas lomas:

- padomdevējs –
  - informē par bērnu attīstību;
  - dod pedagoģiskus padomus bērnu audzināšanā.
- starpnieks –
  - starp bērniem un pieaugušajiem, starp ģimeni un skolu, citām institūcijām, dienestiem, organizācijām, iestādēm, kas rūpējas par garīgo, fizisko un psihisko veselību;
  - starpnieks starp atsevišķām personām un apkārtējo vidi.
- palīgs –
  - palīdz risināt problēmas, palīdz paplašināt personības kompetenci un attīstīt spējas pašiem risināt savas problēmas.
- konfliktologs – konfliktu risinātājs
  - palīdz bērnam un viņa ģimenes locekļiem atrisināt konfliktsituācijas;
  - palīdz klientam atrisināt konfliktus (bērns – bērns, bērns – skolotājs, bērns – vecāki, vecāki – skolotājs).
- izglītotājs –

- palīdz bērniem izprast izglītības mērķus un maksimāli tos sasniegt;
- izglīto bērnus, vecākus par pastāvošajiem likumiem un normatīvajiem aktiem;
- izglīto vecākus par audzināšanas metodēm;
- informē par sociālo pakalpojumu iespējām;
- informē vecākus par mācību iestādes mērķiem un uzdevumiem.

Problēmsituāciju/konflikta risināšanas procesa seši soļi.

1. solis – problēmas definēšana

Problēmas risināšanā iesaistās tikai tie konflikta dalībnieki, kuru rīcībā ir informācija, kas sekmētu konflikta risināšanu.

2. solis – iespējamo risinājumu meklēšana

Pēc tam, kad problēma skaidri definēta, var pāriet pie nākamā soļa, kurā visi problēmsituācijā iesaistītie cilvēki piedāvā savus risinājumus.

3. solis – risinājuma izvērtēšana

Izvērtēšana sākas ar atvērto jautājumu, piemēram: „Pienācis brīdis padomāt, kurš no šiem risinājumiem jums šķiet pieņemams, kurš nē?” Piemērots brīdis analizēšanai.

4. solis – lēmuma pieņemšana

Pieņemot lēmumu jāmeģina pārliecināties par vispārēju saskaņu.

5. solis – lēmuma ieviešanas apspriešana

Ja visi lēmumi ir apspriesti, kurš, ko un kad izdarīs, lēmumu jāīsteno.

6. Solis – risinājuma piemērotības izvērtēšana

6.soļa pamatmērķis ir izvērtēt, cik efektīvas ir bijušas pūles. Daži jautājumi, ar kuru palīdzību var veikt izvērtēšanu:

„Vai esam atbrīvojušies no problēmas?”

„Vai ir zināmi sasniegumi problēmas risināšanā?”

„Vai esam apmierināti ar paveikto?”

Viens no risinājuma efektivitātes pierādījumiem ir problēmas izzušana vai mazināšana. Nav bezizejas situāciju. Vienmēr ir reāla iespēja palīdzēt bērnam. Ja nav efekta, tad jāatgriežas pie iepriekšējiem soļiem.

Bez šaubām, lielākā daļa vecāku savus bērnus vēlas redzēt kā mūsu valsts cienīgus pilsoņus. Bez ģimenes palīdzības skola nevar sasniegt labus audzināšanas rezultātus. Var saprast, ka vecāku prombūtne rada lielas problēmas ģimenē. Sociālais pedagogs savā darbā cenšas mazināt šīs samilzušās problēmas.

NOBEIGUMS

Izstrādājot diplomdarbu “Sociālā pedagoga darbība palīdzības sniegšanā Daugavpils 16.vidusskolā ārzemēs esošu vecāku bērniem” tika iegūti šādi secinājumi:

1. Autore grib atzīmēt, ka ģimenes loma sabiedrībā nav salīdzināma ne ar kādu citu spēku sociālajos institūtos, jo tieši ģimenē formējas un attīstās cilvēka personība, cilvēks tieši ģimenē formējas un attīstās cilvēka personība, cilvēks tieši ģimenē apgūst sociālās lomas, kas nepieciešamas, lai bērns bez sāpēm adoptētos sabiedrībā. Ģimenes ir kā pirmais audzinošais institūts, ar kuru cilvēks jūt sakaru dzīves laikā. Kā galvenais audzināšanas institūts tiek uzskatīta ģimene. Tas, ko bērns bērna gados iegūst ģimenē, viņš saglabā visu turpmāko dzīvi. Ģimenes audzināšanas institūta svarīgums atkarīgs no tā, kā bērns tajā atrodas savas dzīves nozīmīgās daļas laikā, un pēc savas iedarbošanās ilguma uz personību nevienu no audzināšanas institūtiem nevar salīdzināt ar ģimeni. Tajā aizmetas bērna personības pamati, un pirms iešanas skolā viņš jau vairāk kā uz pusi ir noformējies kā personība. No nepareizas vecāku audzināšanas, bērns neattīstās normāli un nepiedalās socializācijā.

Ģimene ir pirmais kolektīvs, kas ietekmē cilvēka veidošanos. Ģimenei ir vienots ikdienas dzīves ritms un stils, kopīgas tradīcijas, tās locekļus vieno īpašas intīmas saites – tas viss kopumā daudzveidīgi un spēcīgi ietekmē topošo personību. Vispilgtāk šī ietekme vērojama tieši agrā bērnībā un skolas gaitu sākumā. Daudz audzināšanas jautājumu, kuru šai posmā bez īpašām grūtībām iespējams atrisināt ģimenē, vēlāk var sagādāt ne mazums grūtību. Ģimenē bērns gūst pirmo cilvēcības skolu – viņam veidojas attieksme pret lietām un cilvēkiem, pret savu un citu rīcību. Ģimene rada stabilu pamatu jaunā cilvēka pozitīvu rakstura īpašību izveidē, vispusīgu interešu attīstībā, ievada sabiedriskajā dzīvē, veido pirmās saskarsmes iemaņas. Arī tad, ja ģimenes apstākļi mainās, piemēram, galvenais apgādnieks zaudē darbu, kāds no vecākiem dodas uz ārzemēm, tiek mainīta dzīves vieta, kādu piemeklē slimība, ģimene tomēr cenšas saglabāt līdzsvaru. Katra ģimenes loceklim tajā ir noteikta loma. Katrai ģimenei ir savi “likumi”, svarīgi tos saglabāt neatkarīgi no materiālajiem un citiem ārējiem apstākļiem.

2. Sociālā pedagoga funkcijas un metodes katrā mācību iestādē var būt nedaudz atšķirīgas. Tomēr pamatuzdevums – palīdzēt skolēnam maksimāli sasniegt izglītības mērķus un attīstīt sevi par sabiedrībā dzīvotspējīgu cilvēku – ir nemainīgs. Ja ģimenes vide ir nelabvēlīga, tad skolai jāklūst par to vietu, pēc kuras bērns tiecas. Skolai ar lielāku sapratni jāizturas pret riska grupas bērniem un to problēmām. Te paveras plašs darbības lauks sociālajam pedagogam, kurš var uzklaut šo bērnu un arī ar dažādu valsts un pašvaldības institūciju palīdzību reāli palīdzēt. Sociālajam pedagogam piemīt tiesībsargājošā funkcija –

viņš ir skolēnu tiesību aizstāvis skolā un citās institūcijās, zina un praksē izmanto tiesībsargājošos un bērnu sociālo drošību garantējošos normatīvos aktus. Gan pedagoģiskajās sēdēs, gan arī citādi izskatot bērnu rīcību, sociālais pedagogs vienmēr nostājas bērna aizstāvja pozīcijā. Sociālais pedagogs tāpat piedalās, piemēram, policijā vai prokuratūrā savas skolas skolēnu nopratināšanas gaitā.

3. Katru gadu bērnu skaits, kuru vecāki ir ārzemēs pieaug. Autore noteica, ka Daugavpils 16. vidusskolā bērnus, kuri vecāki ir ārzemēs, pietiekami ir liels skaits. Visvairāk tādus bērnus tieši pamatskolā. Vecākus (vai vienu no vecāku) aizbraukšana uz ārzemēm rada veselu virkni problēmu: bērnu vecāki neatstāj pilnvarotas personas; nav nodrošināta pietiekama bērnu kontrole, lai varētu veiksmīgi iegūt izglītību; pazeminās skolēnu sekmju rezultāti, uzvedība; ir gadījumi, kad bērni nepakļaujas tiem, kuriem ir uzticēta viņu pieskatīšana; no ģimenes puses trūkst uzmanības bērna personiskajām problēmām. Bērnu problēmu risināšanai tika sastādīta programma, ko savā darbībā izmanto sociālais pedagogs. Veiksmīga programmas izpilde ir atkarīga no individuālā darba komandas koordinācijas. Galvenā koordinatora lomu pilda sociālais pedagogs.

Veicot preventīvo darbu, sociālais pedagogs izmanto vairākas metodes darbā ar bērniem, pusaudžiem, vecākiem, personām (kuri pieskata bērnus vecāku prombūtnes laikā), ar mērķi sniegt informāciju un palīdzēt bērniem būt gataviem rītdienas jaunajām situācijām, palīdzēt pārvarēt grūtības un neveiksmes, risinot dažādas problēmas.

Sociālais pedagogs, konsultējot vecākus sniedz informāciju par to, kas viņiem jāzina dodoties darbā uz ārvalstīm un atstājot bērnus Latvijā, kā arī var palīdzēt izvēlēties pareizas audzināšanas metodes, stabilizēt savstarpējo gaisotni ģimenē, lai katrs tās loceklis justos atzīts un pieņemts, veicināt ģimenes vienotību un tās pozitīvo audzinošo iedarbību.

Programma orientēta problēmu mazināšanai ārzemēs esošu vecāku bērniem un grības ticēt, ka arī problēmas daļējas risinājumu. Kaut gan jāatzīst, ka šīs nu jau globālās problēmas atrisināšana, pēc autores domām, iespējama tikai valsts līmenī.

Diplomdarba mērķis ir sasniegts un uzdevumi izpildīti.

LITERATŪRAS SARAKSTS

1. *Administratīvā procesa likums*, pieejams: <http://www.politika.lv/index.php?id=4477>, [skatīts 16.12.2008.].
2. **Azarovs, J.** *Ģimenes pedagogija*. Rīga: Zvaigzne, 1986. 187 lpp
3. **Baldiņš, A., Raževa, A.** *Skolas un ģimenes sadarbība*. Rīga: Pētergailis, 2001. 81 lpp.
4. *Bērnu tiesības aizsardzības likums*,
pieejams:<http://www.isec.gov.lv/normdok/berntieslik.htm>, [skatīts 16.12.2008.]
5. **Čilbe D.** Vecāku un bērnu attiecību veidošana. *Psiholoģijas pasaule*, 2006/06, 9 lpp.
6. **Engere, J., Gleške, L., Kvjatkovska, J., Šulce, D.** *Sociālā pedagoga darbība konfliktu situāciju risināšanā skolā*. Rīga: Attīstība, 2004. 74 lpp
7. **Karpova, A.** *Ģimenes psiholoģija*. Rīga: RaKa, 2006. 445 lpp
8. **Kovaļovs, S.** *Ģimenes attiecību psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 1990. 127 lpp
9. *Latvijas Republikas Civillikums*, pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=90223>, [skatīts 16.12.2008.].
10. **Likona, T.** *Bērna audzināšana*. - Rīga: Avots, 2000
11. **Makarenko, A.** *Grāmata vecākiem*. Rīga: Zvaigzne, 1987. 271 lpp
12. **Meikšane, Dz.,** *Psiholoģija mums pašiem*. Rīga: RaKa, 1998
13. **Pļaveniece, M., Škuškovnika, D.** *Sociālā psiholoģija pedagogiem*. Rīga: RaKa, 2002. 197 lpp
14. **Reņģe, V.** *Sociālā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2002. 160 lpp
15. **Rudņicka, Z.** *Sociālais pedagogs skolā*. Rīga: RaKa, 2001. 175 lpp
16. **Rudņicka, Z., Ukstiņa, R., Elme, A.** *Ģimeņu izglītība sociālajā pedagogijā*. Rīga: RaKa, 2002. 123 lpp
17. **Špona, A.** *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa, 2004. 191 lpp
18. **Valdmane, A.** *Desmit zelta likumi vecākiem*. Rīga: RaKa, 2001. 180 lpp.
19. **Витакер, К.** *Полуночные размышления семейного терапевта*. Москва: Класс, 1998. 242 с.
20. **Галагузова, М. А., Мардахаева, А. В.** *Методики и технологии работы социального педагога*. Москва: Академия, 2002. 92 с.
21. **Гулина, М.** *Психология социальной работы*. Москва: Питер, 2002. 349 с.

Pielikumi

Klases audzinātāju aptaujas anketa

Cien. klases audzinātāji, lūdzu Jūs aizpildīt anketu un atbildēt uz jautājumiem, par bērnu problēmām, kuru vecāki ir aizbraukuši uz ārzemēm..

Klases audzinātāja vārds, uzvārds: _____

Skolēna vārds, uzvārds: _____

Klase: _____

Vecums: _____

Kurš no vecākiem ir prombūtnē? _____

Kādā valstī atrodas vecāki? _____

Cik ilgi vecāki ir prombutnē? _____

Ar ko bērns dzīvo, vecāku (māti) prombūtnes laikā? _____

Kas bērņā ir izmainījies, kamēr vecāki (māte) ir prombutnē?

psiholoģiskajā

stāvoklī: _____

mācību plānā: _____

audzināšanas plānā: _____

attiecībās ar draugiem, klasesbiedriem: _____

Vai kas mainās, ja vecāki (māte) atbrauc atvaļinājumā? _____

_____

_____

Vai bērns mainās, kad vecāki (māte) dodas prom otro reizi? _____

_____

_____

Paldies par sadarbību!

Skolēnu, kuru vecāki strādā ārzemēs, aptaujas lapa

Vārds, uzvārds _____

Klase _____

Ar ko tu dzīvo kopā? _____

_____

Ko tu labprāt dari mājās vakaros? _____

_____

Kādi ir tavi pienākumi mājās? _____

_____

Ar ko tu pavadi brīvo laiku? _____

Kur tu pavadi vasaras brīvo laiku? _____

Vai tu apmeklē kādus pulciņus, sporta, mākslas, mūzikas skolas, privātstundas? _____

_____

Vai tev pašam ir sava istaba _____, sava gulta _____,

savs rakstāmgalds _____.

Cikos tu ej gulēt? _____

Ja tev būtu sarežģīta situācija, pie kā tu grieztos pēc palīdzības? _____

_____

Kur strādā tavi vecāki? _____

_____

Kur tu jūties labi un droši? _____

Kas ir tavš tuvākais cilvēks? _____

Mini trīs lietas, kas dara tavu dzīvi grūtu un sarežģītu!

_____

_____

Mini trīs lietas, kuras, ja tu būtu pieaudzis, nedarītu savam bērnam!

_____

_____

Kādi tev ir mīļāki ģimenes svētki? Kā jūs tos svinat? _____

_____

200____.gada “_____.” _____

**Jautājumi personām, kurām vecāki ir uzticējuši bērnus savas prombūtnes
laikā**

Lūdzu, atbildēt uz jautājumiem!

Jūsu vārds: _____

Kas Jūs esat bērnam? _____

Jūsu vecums un nodarbošanās veids: _____

Bērna vārds un kādā klasē mācās: _____

_____

Cik ilgi vecāki ir ārzemēs un kādā valstī? Kas no vecākiem ir ārzemēs? _____

_____

Vecāku aizbraukšanas iemesli: _____

_____

Kā Jūs uzskatāt vai tiek galā ar bērna audzināšanu? _____

_____

Kādas problēmas rodas bērnam? _____

_____

Ar kādām problēmām saskaraties Jūs? _____

_____

Datums un pilsēta, skola: _____

_____

Paldies!

Anketa

Aptaujas mērķis: noskaidrot to bērnu problēmas, kuru vecāki devušies peļņā uz ārzemēm.

_____ skolas

_____ klases audzinātāja _____

Bērna iniciāli, dzimums	Cik ilgi vecāki ir prom?	Cik bērnu ir ģimenē?	Ar ko bērns dzīvo šobrīd?	Jūsprāt, kādas izmaiņas bērna sekmēs (uzlabojušās, nemainīgas, pasliktinājušās, grūtības uztverē, u.c.)	Jūsprāt, kādas izmaiņas bērna uzvedībā (saskarsmes problēmas, agresivitāte, noslēgtība, mazvērtības komplekss, hiperaktivitāte, u.c.)

Pateicamies par atsaucību un sadarbību!

*TU AIZBRAUC
BĒRNS PALIEK...*

**Kas jāzina
vecākiem, kuri dodas
darbā uz ārvalstīm un
atstāj bērnus Latvijā**

JA TOMĒR ESI NOLĒMIS AIZBRAUKT:

Ņem vērā, ka līdz pilngadībai bērns ir vecāku aizgādībā. Tas nozīmē, ka vecākiem ir tiesības un pienākums rūpēties par bērnu un viņa mantu un pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās.

Tavas prombūtnes laikā var rasties situācija, kad bērnam nepieciešama pārstāvība, piemēram, ir laiks saņemt pasi, jāizmanto ārstniecības iestādes pakalpojumi, jāšķērso robeža u.c.

KO DARĪT?

- pastāsti bērnam saprotamā valodā, kādēļ uz laiku dodies prom no ģimenes, uzsver, ka joprojām viņu ļoti mīli
- informē skolu, kurā bērns mācās, par vecāku ilgāku prombūtni
- nokārto ģenerālpilnvaru personai, kuras aprūpē bērns tiks atstāts (tajā precīzi jāparedz, kādiem gadījumiem tā būs nepieciešama, kā arī jānorāda derīguma termiņš vai jāparedz nosacījumi, kad pilnvara izbeidzas)
- nokārto notariāli apliecinātu piekrišanu valsts robežas šķērsošanai bērnam, jo bērnam robežas šķērsošanas vietā ir jāuzrāda vismaz viena vecāka notariāli apliecināta piekrišana bērna izceļošanai no valsts.
  - atceries, ka persona, kuras aprūpē bērns atradīsies tavas prombūtnes laikā, nav tiesīga dot piekrišanu bērnam šķērsot valsts robežu

KUR TO VAR NOKĀRTOT?

- pie zvērīnāta notāra
- bāriņtiesā, kuras darbības teritorijā nav notārs

CIK TAS MAKSĀ?

Pēc zvērīnāta notāra pakalpojumu takses, par ģenerālpilnvaru jāmaksā 13 lati, par speciālpilnvaru – 10 latu, par pilnvaru pensijas, pabalstu, uzturīdzekļu saņemšanai – 1 lats, par pilnvaru nepilngadīgo interešu pārstāvībai – 3 lati. (www.tiesas.gov.lv, www.latvijasnotars.lv).

Salīdzinoši, par pilnvaras sagatavošanu Latvijas Republikas vēstniecībā Īrijā tiek iekasēta EUR 10 valsts nodeva un EUR 10 konsulārā nodeva, kā arī EUR 5 kā valsts nodeva par katru pilnvaras izrakstu.

TOMĒR NEAIZMIRSTI! Lai arī izmaksas ir gandrīz vienādas, tavs bērns var nokļūt situācijā, kad kavēšanās ar pilnvaras noformēšanu var kaitēt bērna veselībai, dzīvībai vai viņa tiesību īstenošanai.

Atceries, ka arī persona, kuras aprūpē bērns atstāts, var netikt galā ar saviem pienākumiem un tai var būt vajadzīga palīdzība

KUR TO VAR SAŅEMT?

- Ja personai rodas sociāla rakstura problēmas vai nepietiek līdzekļu pamatvajadzību apmierināšanai – jāvēršas savas pašvaldības sociālajā dienestā
- Ja rodas domstarpības ar bērnu – jāvēršas pēc palīdzības savas pašvaldības bāriņtiesā

- Ja rodas psiholoģiska rakstura problēmas, var saņemt Bērnu un ģimenes lietu ministrijas apmaksātas psihologa konsultācijas (tāl. 7356497)

Uzticības tālruni

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas Uzticības tālrunis bērniem un pusaudžiem – 8006008

Krīzes centra "Skalbes" diennakts palīdzības tālrunis - 7222922

Bērnu un ģimenes lietu ministrijas Bāriņtiesu uzraudzības un metodiskās vadības departaments - 7356508

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija - 7359133; 7359130; 7359131

KAS NOTIEK, JA VECĀKI AIZMIRST PAR SAVIEM PIENĀKUMIEM?

Darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā netiek ievērotas bērna tiesības (bērna atstāšana bez minimāliem iztikas līdzekļiem, pajumtes, aprūpes, aizbildnības), vai citas darbības, kas ierobežo bērna personiskās vai īpašuma tiesības un brīvības, uzskatāmas par amorālām un pretlikumīgām. (Bērnu tiesību aizsardzības likums).

Bērnu tiesību neievērošana var būt par pamatu bāriņtiesai pieņemt lēmumu par bērna aprūpes tiesību atņemšanu vai lietas par aizgādības tiesību atņemšanu ierosināšanu tiesā.

Vecāku aizbraukšana peļņā uz gadu vai ilgāk atņem bērnam vissvarīgāko – tuvu cilvēka mīlestību un rūpes, ko var sniegt tikai līdzās esoši vecāki.

Neesi vienaldzīgs pret savu bērnu!

Pirms aizbrauc, padomā - kas notiks ar bērnu, vai viņam būs viss nepieciešamais? Kas šajā laikā par bērnu rūpēsies un viņu pārstāvēs?

Vai esi aizdomājies, *ko bērns jūt un kas ar viņu notiek*, kad vairs neesat kopā?

- Bērniem var rasties mācīšanās, uzvedības un veselības problēmas, kā arī psiholoģiska un sociāla rakstura grūtības
- Bērni jūtas vainīgi, pamesti un nemīlēti
- Bērns mīl savus vecākus, bet tajā pašā laikā jūtas dusmīgs, ka vecāki viņu pametuši. Šis dusmas bērns ne vienmēr izrāda ārēji, tāpēc jābūt vēriģiem
- Bērni var izjust trauksmi un bailes - vai vecāki viņus vēl mīl, ja nebrauc tik ilgi atpakaļ, vai nepametīs pavisam? Trauksmes un baļu pretējā pusē ir agresija ar visām tās sekām

Ko saķa bērni...

„...Tēt...es jau sen gribēju tev pateikt, ka es gribētu, lai tu biežāk būtu ar mani...Vispār es neesmu tevi redzējusi jau vairāk kā gadu....Es nejutu, ka man būtu īsta ģimene...”

„Galvenais, ko es gaidu no saviem vecākiem, ir mīlestība. Es gribu, lai viņiem nekad nav jāšaubās par manu mīlestību pret viņiem”

„...Viņi domā, ka man nekas netrūkst, ka esmu laimīga, taču man pietrūkst manas ģimenes. Ne mamma, ne tētis man nekad nav teikuši, ka mani mīl...”

„Bieži vien jūs daudz strādājat. Es tik reti jūs satieku, bet ir reizes, kad man vajag tieši jūs!!! Bet jūsu nav...es sēžu kā melnā caurumā un domāju. Kas tā par dzīvi?”

„Man ir daudzas lietas, kuras es vēlētos izrunāt ar mammu, bet kā lai es to izdaru, ja mamma gandrīz nav mājās un man ir arī kauns vai bailes viņai kaut ko stāstīt, jo, kā jau es teicu, man liekas, ka viņa mani nesaprātis.”

Rīgas domes Sabiedriskās kārtības uzturēšanas fonda un Rīgas Atkarības profilakses centra konkurss „Es gribu Jums pateikt...”

Rakstījuši 7. klašu skolēni

Diplomdarbs “Sociālā pedagoga darbība palīdzības sniegšanā Daugavpils 16. vidusskolā ārzemēs esošu vecāku bērniem” izstrādāts LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Alona Nalivaiko _____

Rekomendēju darba aizstāvēšanai

Vadītāja: lektore Mg.izgl.zin. Anita Berķe _____

Recenzente: Dr.paed., doc. Astrīda Raževa _____

Darbs saņemts: _____

Metodiķe Simona Buivide: _____

Darbs aizstāvēts

_____. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretāre: lektore Gunta Treimane _____